

ДНЕВНИКЪТ

(стенографски)

на

XVII-то обикновено Народно събрание.

Първа редовна сесия.

XXVI заседание, срѣда, 26 ноемврий 1914 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. д-ръ С. Иванчовъ, въ 3 ч. 45 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни)
Моля г. секретаря да прочете списъка на на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь М. Зелковъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Захарий Ангеловъ, Салимъ Ахмедовъ, Иванъ Багаровъ, Недѣлко Бракаловъ, Панко Вангеловъ, Костадинъ Василевъ, Тома Вълчевъ, Сѣбо Георгиевъ, Иванъ Гершовъ, Димитъръ Джанкардашлийски, Захарий Кръстевъ, Александъръ Маллиновъ, Александъръ Механджийски, Мехмедъ напша, Владимиръ Молловъ, Данаилъ Моневъ, Никола Мушановъ, Никола Наумовъ, Адамъ Нейчевъ, Василъ Нейчевъ, Василъ Николовъ, Тома Пенковъ, Венедиктъ Поповъ, д-ръ Енио Разпоповъ, Александъръ Стамболийски, Илия Стоевъ, Георги Стоиловъ, Каменъ Тошовъ, Якимъ Ушевъ, Хашимъ бей, Иванъ Цановъ, Крумъ Чапрашиковъ, Христо Черногѣевъ, Атанасъ Черневъ, Стоянъ Шиваровъ, х. Махмудъ Шукриевъ, Юрданъ Юрдановъ и Илия Януловъ)

Прѣседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Отъ 245 народни прѣдставители отсѣствуватъ 38; има налице 207. Има нужниятъ кворумъ. Обявявамъ заседанието за открито.

Съобщавамъ на народното прѣдставителство, че народниятъ прѣдставителъ г. Димитъръ Джанкардашлийски моли да му се продължи отпускътъ съ 3 дена. Ползувалъ се е досега съ 10 дни отпускъ. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни да се разрѣши на г. Димитъръ Джанкардашлийски по болѣзнени причини още 3 дена отпускъ, моля да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Приема се.

Постѣжило е запитване до г. министъръ-прѣседателя отъ врачанския народенъ прѣдставителъ г. Йорданъ Йоновъ, съ слѣдното съдържание: (Чете) „Извѣстно ли е на г. министъръ-прѣседателя, че прѣзъ врѣме на войната, тогавашниятъ прѣседател на Народното събрание д-ръ Даневъ телеграфически е заповѣдалъ на началника на санитарната частъ да прѣмѣстятъ болницата на д-ръ Ст. Сарафовъ отъ Чорлу въ Родосто, и когато му отговорили, че отъ болницата на д-ръ Сарафова имало се голѣма

нужда въ Чорлу, защото болнитѣ и раненитѣ били съ хиляди и постоянно приниждали, д-ръ Даневъ отново и съ по-голѣма авторитетностъ заповѣдалъ и настоялъ за изпълнението на заповѣдта му.

„Ако това е извѣстно на г. министъръ-прѣседателя, моля го да ми обясни, има ли право прѣседателятъ на Народното събрание да издава заповѣди и властитѣ, които и да били тѣ, длѣжни ли сж да изпълняватъ тия заповѣди?“

Това запитване въ прѣписъ ще се съобщи на г. министра и ще се тури на дневенъ редъ.

Постѣжилъ е докладъ отъ парламентарната контролна комисия по отчета за 1912 и 1913 г. на управлението на държавнитѣ и гарантиранитѣ отъ държавата дългове. Ще се тури на дневенъ редъ.

Г. министърътъ на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ ще отговори на питането на видинския народенъ прѣдставителъ г. Тома Вълчевъ. Тукъ ли е г. Тома Вълчевъ?

Обаждатъ се отъ лѣвия центъръ: Нѣма го.

А. Цанковъ: Какво стана мосто питане за захаръта, г. прѣседателю?

Прѣседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Ще се обърнете къмъ респективния министъръ, когато дойде. Тѣзи питання, за които г. г. министритѣ съобщаватъ на прѣседателството, че сж готови да отговарятъ, прѣседателството ги поставя веднага.

Министъръ П. Пешевъ: Азъ имамъ да отговоря на едно питане.

Прѣседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: То е пакъ отъ г. Тома Вълчевъ — нѣма го.

Министъръ П. Пешевъ: Да се отбѣлѣжи въ протокола.

Прѣседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. министърътъ на финанситѣ е готовъ да отговори на питането на г. Марко Турлаковъ, отъ 14 т. м.

Имате думата, г. Турлаковъ.

М. Турлаковъ: Г. г. народни представители! Известно ви е, че през миналата 1913 г. постижленията от прѣжитѣ данѣци бѣха намалени, вслѣдствие на войната, и нѣкои отъ тѣхъ почнаха да постигватъ прѣзъ тази година, слѣдъ войната. Знаете, че въ селскитѣ общини главнитѣ доходи на общинитѣ се състоятъ отъ общинскитѣ врѣхнини върху прѣжитѣ данѣци. Вземете бюджета на която щете селска община и вие ще констатираме, че 75% отъ нейнитѣ доходи сѣ доходи отъ общинскитѣ врѣхнини. Поради това презъ 1912 г., слѣдъ започването на войната, и цѣлата 1913 г., дори и презъ първото тримѣсечие отъ 1914 г. постижленията отъ общинскитѣ врѣхнини въ бюджета на селскитѣ общини бѣха почти съвършено липсали. Много малка частъ отъ тия доходи постигнаха. Когато министерството слѣдъ войната разпорежи за събирането на недоборитѣ отъ прѣжитѣ данѣци, заедно съ тѣхъ то почна да събира и закъснитѣ прѣжи данѣци въ форма на недобори срѣщу реквизиционни квитанции. Заедно съ тѣхъ се одържаха общинскитѣ и окръжни врѣхнини. Тия окръжни и общински врѣхнини се внесоха въ държавното съкровище и като пари, и като реквизиционни квитанции. При това положение селскитѣ общини останаха безъ абсолютно никакви доходи. Много, за да не кажа почти всички, селски общини останаха безъ абсолютно никакви доходи. Много, за да не кажа почти всички, селски общини, бѣха принудени да стоятъ съ сгърнати рѣцѣ, нѣмаха срѣдства да задоволятъ най-необходимитѣ си нужди, гия даже, които не търпятъ отлагане. Азъ знамъ, че на много мѣста даже поправки на училищни сгради бѣха изоставени, защото нѣмаше съ какво да се посрѣщатъ разходите по тѣхъ. Вслѣдствие на туй, понеже голѣма частъ отъ прѣжитѣ данѣци за 1912 и 1913 г. сѣ вече събрани отъ бирницитѣ, азъ питамъ г. министра на финанситѣ, не смѣта ли, че е врѣме, събранитѣ срѣщу реквизиционни квитанции общински врѣхнини да се повърнатъ на селскитѣ общини, за да могатъ тѣ да посрѣщнатъ отложени тѣхни нужди. На много мѣста има служаци, които съ години не сѣ получавали нищо. Ако г. министърътъ на финанситѣ намира, че е вече врѣме, че по-големата частъ отъ тѣзи врѣхнини сѣ събрани заедно съ данѣцитѣ, защо досега не е разпоредилъ да се прѣдадатъ на общинитѣ, за да могатъ тѣ да посрѣщатъ по-годеи своитѣ текущи нужди.

Въ това се състои моето питане къмъ г. министра на финанситѣ, и азъ го моля да ми отговори, какво е направилъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Д. Тончевъ: Г. г. народни представители! Презъ 1913 и 1914 г. сѣ прѣдставени реквизиционни разписки срѣщу данѣци на една сума отъ 20.057.398 л. — 6.496.678 л. презъ 1913 г. и 13.560.715 л. презъ 1914 г. Следъ като се гласува законътъ за изплащане реквизицията, вече има кредитъ за изплащане на тѣзи врѣхнини. Министерството почна да плаща на разни общини и досега сѣ изплатени общинскитѣ врѣхнини на 40 общини, които сѣ прѣдставили редовно книжа. Въ реквизиционното бюро при Министерството на финанситѣ се работи усилено, за да могатъ да се повърнатъ тѣзи врѣхнини на всички общини.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Г. Турлаковъ! Доволни ли сте отъ отговора на г. министра?

М. Турлаковъ: Г. г. народни представители! Отговорътъ, който ми дава г. министърътъ на финанситѣ е отчасти задоволителенъ, защото погледнато отъ

смѣтководна гледна точка, г. министърътъ е правъ, поне за себе си, да ни заявява тѣй. Обаче, погледнато въ смѣтностъ, този отговоръ не задоволява, защото държавнитѣ бирници, като събиратъ и текущитѣ данѣци за 1914 г., задържатъ ония суми, които се прѣдвиждатъ за учителски заплати. Въмѣсто да се задоволятъ държавнитѣ бирници и финансовото министерство съ задържаното срѣщу реквизиционнитѣ квитанции и да го прѣхвърлятъ, когато му дойде редътъ въ държавното съкровище, тѣ задържатъ събранитѣ въ брой сега общински врѣхнини, а общинитѣ оставатъ пакъ да чакатъ, когато Финансовото министерство разпреди своитѣ смѣтки съ реквизицията. Виждате, прочее, че въ такъвъ случай не може да се получи никакво задоволяване на селскитѣ общини. Ето защо, азъ казвамъ, че Министерството на финанситѣ, слѣдъ като е гласуванъ законъ за изплащане на реквизицията, добръ ще стори, отъ една страна, да разпорежи до държавнитѣ бирници, поне на ония общини, дѣто има достатъчно общински врѣхнини задържани срѣщу реквизиционни квитанции, да не имъ се одържатъ, а отъ друга страна, събранитѣ сега въ брой общински врѣхнини да се прѣдаватъ на общинитѣ, за да могатъ тѣ да посрѣщнатъ своитѣ разходи, защото има общини, каждѣто служациитѣ по 8 мѣсеца, по цѣла година не сѣ получили заплатата, а извънъ заплатитѣ на служащитѣ, общинитѣ иматъ и други нужди да задоволяватъ.

Отъ друга страна не ме задоволи отговорътъ на г. министра, дѣто казва, че на 40 общини били изплатени врѣхнинитѣ. Не трѣбва да се изплащатъ врѣхнинитѣ по общини. Ако г. министърътъ разпорежи да се изплащатъ, да разпорежи процентно или една частъ отъ тѣзи врѣхнини да се изплащатъ на всички общини, защото иначе може да се прѣдпочитатъ едни общини прѣдъ други, а пакъ нуждитѣ на всички общини сѣ еднакви. Ето защо, азъ бихъ желалъ г. министърътъ на финанситѣ да разпорежи тѣзи двѣ нѣща: врѣхнинитѣ, които се събиратъ сега отъ бирницитѣ, да се оставятъ на общинитѣ, за да могатъ да посрѣщатъ своитѣ разходи, а колкото се отнася до изплащането на врѣхнинитѣ задържани срѣщу реквизиционнитѣ квитанции, това изплащане да става еднакво за всички общини, а не на едни да се изплаща, а други да чакатъ съ години.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Понеже врѣмето за питаня мина, пристѣпваме къмъ дневния редъ.

На първо мѣсто е: общи дебати по бюджетпроекта за 1915 г.

Н. Пастуховъ: Г. прѣседателю! Искамъ думата прѣди дневния радъ. Нашата група е отправила едно питане още прѣди двѣ седмици и повече, върху цѣната на захарта въ Софийската община, и досега на това питане не е отговорено, макаръ, че, споредъ правилника, надлежниятъ министъръ е длъженъ да отговори въ идното засѣдание. Толкова повече, г. министърътъ можеше да отговори бързо на това питане, защото нѣма да прави справки въ провинцията.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Какво желаете да питате? Защо г. министърътъ не е отговорилъ ли?

Н. Пастуховъ: Въпросътъ интересува не само София, но и цѣла България, защото отъ София се опрѣдѣлятъ цѣнитѣ на захарта. Ето защо министърътъ трѣбва да вземе бързи мѣрки да отговори на нашето питане. Всѣко забавяне на този отговоръ означава само, че, може-би, по други причини г. министърътъ не желае да отговори.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Прѣдседателството туря подъ редъ всички питання.

К. Пастуховъ: Не е подъ редъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля ви се, чуите какво ви се казва отъ тукъ. Прѣдседателството твърди, че туря всички питання и защитвания подъ редъ, и въ началото на всѣко засѣданіе отива при г. г. министритѣ и пита, по кои сж готови да отговорятъ. Туй е, което прѣдседателството може да направи. Даже то е направило повече отъ това, което е могло да направи. Всички питання сж изпращани веднага на респективнитѣ министри. Ако г. министръ-прѣдседателтъ го нѣма тукъ, не мога да го накарамъ да дойде да отговори на едно или на друго питаніе, защото това не е въ властѣта на прѣдседателството. Слѣдователно, ако имате да правите нѣкакъвъ упрекъ на прѣдседателството, този упрекъ е криво отиравенъ къмъ него.

К. Пастуховъ: Тогава, чуите нашия отговоръ. Ние ви молимъ да прѣдадете на надлежния министръ нашия протестъ. Той е длъженъ да отговори на едно питаніе тѣй, както гласи правилникътъ (Възражение отъ дѣсницата и дѣсния центръ), защото правилникътъ стои надъ всички насъ. Тоя въпросъ интересува обществото.

Д-ръ П. Джидровъ: Министерството е спрѣло дѣйствието на Софийската община. Това е единъ произволъ и трѣбва да отговори веднага.

С. Костурковъ: Въ извънредната сесия на камарата имаше сума питання и тѣй си останаха.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, тишина, г-да!

Има думата по дневния редъ г. Андрѣй Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Прѣдстои ни за пръвъ пѣтъ слѣдъ войната да се спремъ върху държавния бюджетъ, защото миналиятъ пѣтъ тѣй набърже мина всичката работа, че ние можахме много малко да кажемъ; толкова повече, че г. министрътъ на финанситѣ тогазъ не ни каза почти нищо по онова, което ни интересуваше слѣдъ войната, а именно, по него врѣме нищо не чухме досежно финансовото положение на държавата. Този пѣтъ ни се дава възможностъ да разгледаме и тоя въпросъ. Но нека ми бжде позволено да се спра на единъ формаленъ въпросъ, който за мене е много сжщественъ и по който три пѣти издигамъ гласа си отъ тази трибуна. Това е въпросътъ досежно срока за внасянето на бюджетопроектитѣ. Прѣзъ мѣсецъ декемврий 1911 г. тогавашниятъ министръ на финанситѣ внесе една поправка въ закона за отчетността по бюджета въ смисълъ: понеже министритѣ на финанситѣ обикновено не могатъ да внасятъ бюджетопроектитѣ въ Народното събрание въ опредѣления срокъ, той продължи този срокъ отъ 26 октомврий на 5 ноемврий. А прѣди да стори това г. Теодоровъ, азъ имахъ случай да разправямъ тукъ, въ Народното събрание, че не е въ вина на министритѣ на финанситѣ, че не могатъ да удовлетворяватъ искането на закона за отчетността по бюджета досежно срока, че има нѣщо по-сжщественно, което бърка и че това сжщественно нѣщо трѣбва да наложи едно измѣнение въ самия законъ. Тая моя бѣлѣжка не само че не се взе подъ внимание отъ прѣдшественика на г. Тончева, но той направи всички усилия, за да докаже, че азъ не съмъ правъ. Г. Тончевъ, който намѣри едно продължение на срока съ десетина дена — въмѣсто 26 октомврий, 5 ноемврий — и той не пожела да вземе бѣлѣжка отъ моето казване, че трѣбва да се

измѣни законътъ досежно срока за внасяне на бюджетопроектитѣ въ Народното събрание, и въ своето упорство, ние го виждаме, че при най-голѣмо желаніе — то си личи — да изпълни това изискване на закона, да внесе бюджетопроектитѣ до 5 ноемврий, не е могълъ да направи това; той ги внася на 22 т. м., днесъ е 26, и се явява първиятъ ораторъ да говори по тѣхъ.

Г. г. народни прѣдставители! Ако най-послѣ въпросътъ бѣше само да прѣгазимъ една формалностъ, ние ще я констатираме, г. министрътъ на финанситѣ ще каже, че другъ пѣтъ ще я поправи, може-би нѣмаше да има друга сжщественна врѣда, освѣтъ моралната, освѣтъ позачитането на законитѣ отъ самитѣ законодатели. Но има нѣщо по-сжщественно, то е досежно съставянето на самия бюджетопроектъ. Какво нѣщо е бюджетопроектъ? Ами че то е равносмѣтката на всичко онова, което държавата трѣбва въ дадено врѣме да изразходва, за да приложи всичко онова, което законодателното тѣло е изработило по законитѣ. Г. г. народни прѣдставители! Ние засѣдаваме тукъ повече отъ мѣсецъ, обаче какво сме направили до днесъ, въ какво се е проявила нашата законодателна дѣятелностъ, та споредъ реформитѣ, които ние сме въвели въ страната чрѣзъ законитѣ, г. министрътъ на финанситѣ да си нареди свой бюджетопроектъ и да може да изпълни тия реформи? Да кажа ли, че абсолютно нищо отъ това гледище не е направено! Законитѣ, които сж вотираны досега сж: законъ за разрѣшение на Струмишкия окръгъ и на Никополската градска община да сключатъ заеми — това нѣма нищо общо съ реформаторската дѣйностъ на нашето законодателство; законъ за допълнение закона за разрѣшение на Поповската, Троинската и други градски общини да сключатъ заеми; законъ за допълнение закона за мораториума, гласувалъ на 28 юлий т. г.; законъ за продължение използуването на кредитъ отъ 300 хиляди лева за купувано нумераторъ за Софийската централна телефонна станция; законъ за измѣнение чл. 45 отъ избирателния законъ — това е най-сжщественно (Смѣхъ отъ лѣвицата); законъ за допълнителенъ свѣрхсмѣтенъ кредитъ отъ 33.722.000 л. за военни нужди — за изведени работи; законъ за измѣнение нѣкои членове отъ закона за устройството на сѣдилищата, които постоянно се промѣняватъ, споредъ прѣдвиджаніята на г. г. адвокатитѣ тукъ, по които нѣматъ нищо сжщественно досежно бюджетопроекта; законъ за допълнителенъ свѣрхсмѣтенъ кредитъ отъ 6.050.000 л. по бюджета на Министерството на войната — и това е изведено, и отъ тамъ-нататѣкъ, г. г. народни прѣдставители, нищичко нѣма и не може да има.

Й. Веселиновъ: Ами постояннитѣ питання?

И. Г. Поповъ: И дългитѣ дебати по врачанския изборъ.

А. Ляпчевъ: Пита се сега: неуже-ли дѣйността на първата редовна сесия на XVII-то обикновено Народно събрание ще се завърши съ тѣзи реформи и, споредъ тѣхъ, г. министрътъ на финанситѣ ще нагласи своя бюджетъ за 1915 г., за да може да ги приложи? Или вие ще кажете: „Не, ние нямаме врѣме да засѣдаваме до 15 мартъ, споредъ конституцията“. Безспорно, ние нямаме врѣме и ще засѣдаваме до 15 мартъ, но въпросътъ е този: какво ние ще работимъ до 15 мартъ? Ние ще законодателствуваме. Но понеже ние не ще можемъ чрѣзъ бюджета да дадемъ срѣдства да се приложатъ всички тѣзи реформи, които ние ще узаконимъ, то тѣзи реформи, г. г. народни прѣдставители, ще останатъ да чакатъ до 1916 г. Всички вие принадлежите къмъ разни

политически течения, всеки един от вас много добре знае на какви прѣломи е изложено всичко, и азъ бихъ желалъ да зная амбицията на управляющитѣ днесъ хора съ това ли се свършва, че ще започнатъ да законодателствуватъ и ще чакатъ втора година, за да могатъ да приложатъ своитѣ реформи, което е равносильно да не се приложатъ? Но нѣкой може да ми възрази: има срѣдства да се приложатъ тѣзи реформи, има по-важни нужди, отколкото реформитѣ, които интересуватъ една или друга политическа партия или страната, има реформи, които интересуватъ едно или друго учрѣждение, реформи, които сж свързани съ извѣстни неотложни разходи и пр. и пр., когато се прѣдставятъ такива реформи, ние ще поискаме новъ извънреденъ кредитъ. Тогава вие ще вотираете втори бюджетъ къмъ края на м. мартъ, дотогава вие ще създадете толкова свѣрхсметни кредити свѣрхъ бюджета, че нѣма смисълъ да приключваме днесъ сметката за 1915 г., прѣди вие да сте започнали да узаконявате онова, което ще нареждате съ тия реформи.

Ето защо, азъ пакъ сътохъ за дълго да припомня на г. министъра на финанситѣ нуждата да се измѣни нашата финансова година. Не може нашата финансова година, при тия условия, при които работи нашето Народно събрание — да не се простира върху другитѣ икономически условия на нашата страна — да съотвѣтствува на календарната година, както е сега, а тя трѣбва да съотвѣтствува по-скоро съ икономическата година на страната, която, за щастие, напълно съвпада и съ врѣмето, прѣзъ което заседава Народното събрание. А икономическата година започва, както ви е извѣстно, отъ 1 априлий и трае до 31 мартъ слѣдната година. И понеже Народното събрание ще работи до 15 мартъ, ние имаме прѣдостатъчно врѣме, за да можемъ въ първата частъ на сесията да се занимаемъ съ органическа законодателна дѣйностъ, да измѣнимъ и да създадемъ онова, което намираме за добъръ и отпослѣ ще дойде бюджетопроектъ, който ще може веднага да го приложимъ, начинаей отъ 1 априлий слѣдната година. По този начинъ, и г. министърътъ на финанситѣ ще има възможностъ да внесе бюджетопроекта си на врѣме, и когато той го внася въ Народното събрание, да има какво да въпише въ него отъ дѣйността на законодателното тѣло, и слѣдъ като се въпише, като се прѣкратава и самата законодателна дѣйностъ, да нѣма нужда отъ нови бюджетопроекти, да нѣма нужда отъ свѣрхсметни кредити, които развалятъ бюджета.

Д-ръ Н. Стойчевъ: Въ ваше врѣме така ли бѣше? Защо го не направихте вие?

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: На-ли трѣбва да вървимъ напредъ?

А. Ляпчевъ: Вие ме питате, защо го не направихъ. Много просто, г. г. народни прѣдставители, защото, споредъ конституцията, камарата заседава само до 15 декемврий и защото чакахъ да стане онова измѣнение въ конституцията, което нашето управление, прѣзъ законопроекта за измѣнението на конституцията, внесе, като се продължи редовната сесия до 15 мартъ. И като послѣдствие на това измѣнение се налагаха тази реформа, за която ви разправямъ. Ето защо не го направихъ.

Нѣкой отъ дѣсницата: Сега безъ значение е да се говори за това.

М. Такевъ: Защо не дойдете на трибуната да си кажете думата, а тамъ бѣрите като въ кръчма?

А. Ляпчевъ: Тѣзи, които се наематъ да възражаватъ по тоя въпросъ, показватъ своето — да ме извините — голѣмо непознаване на работата.

М. Такевъ: Показватъ своето незѣжество.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, моля.

А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ не мога да изоставя този въпросъ безъ да ви обърна вниманието още на слѣдното. Вие чухте отъ г. министъра на финанситѣ да ви приказва, че той е билъ длъженъ да внесе, почти едновременно съ бюджетопроекта, и закона за сключване на изтеклото бюджетно упражнение най-късно до 5 ноемврий т. г. Ние имаме изтекло бюджетно упражнение за 1912 г., което още не е узаконено тукъ, обаче законопроектътъ ни е даденъ. Намъ прѣдстои сега, споредъ закона, прѣди да пристѣпимъ къмъ разглеждането на бюджетопроекта, да имаме подъ ръка и да разгледаме сключеното бюджетно упражнение и за 1913 г. А изучаването на тѣзи нѣща — сключването на тѣзи бюджети — има голѣма смисълъ, прѣди да се отвори тази книга, която се казва бюджетопроектъ за 1915 г. Кой е онзи отъ васъ, който, като управлява своето стопанство, ще се рѣши да прави бюджетъ за идната година, прѣди да си е далъ сметка за изтеклата? Това е толкова просто и толкова наложително, а ние не можемъ да го направимъ. Ето още една много сериозна причина, по която ние трѣбва да се съгласимъ да направимъ тази реформа, да измѣнимъ финансовата година — споредъ икономическата година на страната — да почва отъ 1 априлий; да я направимъ да тече при условия благоприятни съ дѣйността на нашето законодателно тѣло и да оставимъ финансовата година — календарната — каквато имаме сега.

Ако погледнете въ самия бюджетопроектъ, вие ще видите, че въ него има редъ закони, които г. министърътъ на финанситѣ е внесълъ, прѣди тѣ да сж станали закони, и става слѣдното смѣнение. Въ приходния бюджетъ се прави сметка, колко щѣло да постѣпни отъ беглика, като че-ли законътъ за беглика е вогранъ така, както г. министърътъ на финанситѣ иска. Дамечъ не е тѣй. Длъженъ съмъ тукъ да направя една поправка по казаното отъ г. Сакарова миналия пътъ, че законътъ за беглика е наложилъ едно измѣнение въ бюджета на министъра. Г. министърътъ се залови за тѣзи думи на г. Сакарова, и „щомъ бюджетътъ е наложилъ измѣнението“, то законътъ за беглика трѣбва вече да мине по тази проста причина, понеже бюджетътъ за 1914 г. е съставенъ при едно прѣдположение, че законътъ за беглика ще се измѣни въ тази смисълъ, въ който г. министърътъ на финанситѣ се стреми. И понеже той не се измѣни, а се вмѣква въ бюджета, сега нѣма по-силенъ аргументъ, освѣнъ този: понеже бюджетътъ е направенъ съ огледъ на това, че ще се измѣни еди-кой си законъ, има нѣма нужда за това измѣнение, той трѣбва да се измѣни.

Д-ръ Н. Сакаровъ: (Възражава нѣщо)

А. Ляпчевъ: До тѣзи абсурди идваме ние, ако не вземемъ поука — за послѣденъ пътъ да кажа — отъ това, което ни заповѣдва нуждата за правилно работене.

Г. г. народни прѣдставители! Г. министърътъ на финанситѣ, съгласно едно свое по-раншно изявление, ни прѣдстави бюджетопроекта за 1915 г. съ писмено изложение, къмъ което той съчете за длъжностъ да прибави своитѣ устни изявления, досежно касовата служба на държавата, или както го нарече той, досежно положението на държавното съкровище. Може-би за мнозина отъ васъ да не е врѣме и да е дреболия да се занимаваме съ първата частъ, която ни е прѣдставена писмено въ законопроекта за бюджета за 1915 г., азъ сметамъ, че тамъ, дѣто се борава съ цифри, тамъ, прѣди всичко, трѣбва да го-

сподетвува точността. Е добръ, още на първата страница ние срѣщаме такива грѣшки, които азъ ще спомена сега, безъ да се спирамъ по-нататѣкъ върху тѣхъ. Събраното отъ 270.287.430 л., като разходъ за идния бюджетъ, въ сжщностъ се различава въ сравнение съ перата, които намъ сж дадени въ бюджетитѣ на отдѣлнитѣ министерства съ една сума отъ 111 хиляди лева. Може-би ще кажете, че това е дребно нѣщо. Не е вѣрно. Ние сме привикнали да гледаме на числата, които ни се даватъ отъ министра на финанситѣ и отъ официалнитѣ учрѣждения, особено на цифритѣ, които ни се даватъ въ единъ бюджетъ, като нѣщо доказано, по което не трѣбва да има споръ. Бива ли такава небрѣжностъ къмъ насъ, народното прѣдставителство — да се застъпва като вторъ единъ коректоръ?

Въ чл. 3. г. г. народни прѣдставители, се казва: (Чете) „Данѣнитѣ дѣлове на данѣкоплатитѣ, за 1914 г. по данѣцитѣ: поземеленъ, върху сградитѣ, върху занятията и военния, оставатъ въ сила и за 1915 г.“ Питамъ се: защо е било нужно г. министърътъ на финанситѣ да упоменаваме това? Навѣрно той е смѣтналъ, че срокътъ за поземелния данѣкъ и за данѣка върху сградитѣ е изтекълъ. Това е погрѣшно, не е вѣрно. Първиятъ данѣкъ, поземелниятъ, се размѣтна въ 1911 г. и срокътъ му трае до 1915 г., слѣдователно, нѣма пужда отъ ново законодателствуване, за да бѣде той узаконенъ. Данѣкътъ върху сградитѣ тѣй сжщо се размѣтна въ 1911 г.; срокътъ му е петъ години и трае до 1915 г. включително, слѣдователно, и за него нѣма пужда да се споменава. Това, безспорно, е едно злоупотрѣбление съ насъ отъ страна на финансовата администрация, на чело на която стои г. министърътъ на финанситѣ, да ни прѣдстави да узаконяваме работи, които сж и безъ това въ сила. Азъ засега нѣма да упоменавамъ, освѣтъ грѣшкитѣ въ това писмено изложение. Отъ тѣзи грѣшки, г. г. народни прѣдставители, не мога да не забѣлѣжа п. 15, къмъ чл. 1, и се питамъ: кой е билъ този господинъ, който тѣй жестоко е по-нескалъ да пронизира съ палитѣ познания по бюджетнитѣ въпроси? Въ п. 15 на чл. 1 се казва, че къмъ разходния бюджетъ на 1915 г. се прибавя: „Свърхсметенъ кредитъ за дневни пари на държавнитѣ служители въ новитѣ земи, съгласно съ закона отъ 8 августъ 1914 г. — 4.357.961 л.“ А на отвѣдната страница това перо ни се разтѣлжува отъ чл. 7, отъ който азъ разбирамъ, че отъ тази сума 4.357.961 л., 1.749.386 л. сж платими за 1914 г. Какъ е поемѣлъ този господинъ да пронизира съ насъ и ни внася да приемемъ този кредитъ за 1915 г., когато една частъ е платима за 1914 г.? Не знае ли, когато казва, че сж платими за 1915 г., че онѣзи хора, за които толкозъ много се приказва, прѣзъ тази година не ще могатъ да си получатъ дневнитѣ, които имъ се гласуваха прѣди мѣсеци отъ Народното събрание? Всичкото ми уважение къмъ г. министра на финанситѣ, но когато той, може-би, много прѣтрупанъ съ работа, е повѣрилъ своето управление на хора, които искатъ да пронизиратъ и да се подиграватъ съ насъ, позволете ние да имаме право да порицаемъ това.

Министъръ Н. Апостоловъ: Министърътъ на финанситѣ го е подписалъ, той го е внесълъ.

А. Ляпчевъ: Ако е подписанъ на г. министра на финанситѣ, толкозъ по-злѣ за него.

Министъръ Н. Апостоловъ: Тогава за Васъ какво ще кажемъ?

А. Ляпчевъ: Идвамъ на чл. 9. Тамъ се говори, че всѣки единъ хектолитъръ вино ще плаща 10 л. мито. Въ изчисленията по приходния бюджетъ — точка 13

— е казано, че ще плаща 10 л., а тамъ, дѣто се прави изчислението, е казано — 5 л.

Министъръ Д. Тончевъ: Азъ го поправихъ.

А. Ляпчевъ: Г. министърътъ казва, че го е поправилъ и слава Богу.

Д-ръ Д. Тодоровъ: Това не е критика на бюджета.

А. Ляпчевъ: Има още много да чуете за критика на бюджета, г. Тодоровъ — тя още е далечъ, не е дошла.

Вчера се спомена тукъ, по поводъ кредита отъ 14.700.000 л., че законътъ налага да се влипатъ въ разходъ по Министерството на обществениѣ сгради тѣкмо онѣзи суми, които се получаватъ отъ пѣтната повинностъ. Вие знаете, че вписването е 2¼ милиона по-малко, отколкото трѣбва. А законътъ е изриченъ.

Досежно приходитѣ, които ще трѣбва да се опрѣдѣлятъ за идната година върху сжществуващитѣ данѣчни паредби, г. министърътъ на финанситѣ въ туй писмено изложение на мотивитѣ прави едно изчисление за постѣпленията по прѣжитѣ данѣци и по венчки данѣци по пѣлния бюджетъ прѣзъ текущата година, първо, за първото полугодие отъ шестъ мѣсеца и, второ, за изтеклитѣ четири мѣсеца до 31 октомврий, и въ това изчисление той идва да ни заяви слѣдното нѣщо: че бюджетътъ му за 1914 г., ако не бѣше европейската война, би могълъ да се приключи съ единъ приходъ отъ 317 милиона лева. Вие помните, г. народни прѣдставители, че почти венчки оратори отъ опозицията, по онова врѣме, особено азъ, се отнесохме съ извѣстенъ оптимизмъ до сежшо постѣпленията по бюджета за 1914 г. Тѣ бѣха прѣдвидени на 256 милиона лева. Азъ бѣхъ убѣденъ, че тази сума ще постѣпи и, може-би, нѣщо повече — това е моето мнѣние — въпрѣки голѣмитѣ опасения, които си създава г. министърътъ на финанситѣ и за които ще говоря по-нататѣкъ, тя пакъ ще постѣпи. Но не мога да изпусна изъ прѣдъ видъ и да не укоря единъ начинъ на прѣсмѣтане, който показва, че или дѣйствително хората, които смѣтатъ, не зачитатъ насъ, или пъкъ че тѣ не зачитатъ никакъ себе си. Позволете. На стр. 20 отъ бюджетопрокта се разсѣждава: (Чете) „Прѣзъ първото полугодие на текущата година срѣдното мѣсечно постѣпление възлиза на 17.655.302 л.“ Прѣзъ второто полугодие за изтеклитѣ четири мѣсеца — юлий, августъ, септемврий, октомврий — това мѣсечно постѣпление възлиза на 17.606.981 л. И веднага се прави една вѣрна бѣлѣжка, че не трѣбва да се взематъ така откъснато тия втори четири мѣсеца отъ второто полугодие и да се сѣди за резултатъ отъ второто полугодие. Но по-нататѣкъ се прави нѣщо странно. За да намѣри какъвъ би билъ вѣроятниятъ приходъ за 1914 г., ако годината би била нормална, той разсѣждава: имаме постѣпили за шестѣтъ мѣсеца отъ първото полугодие 105.931.816 л.; до сключването на бюджетното упражнение, т. е. до 30 юний слѣдната година, имаме още 12 мѣсеца — второто полугодие отъ финансовата година и по-слѣдното, третото полугодие, ако мога така да кажа, отъ бюджетното упражнение; ако мѣсечното постѣпление прѣзъ първото полугодие умножимъ съ останалитѣ 12 мѣсеца — шестъ мѣсеца отъ второто полугодие и шестъ мѣсеца отъ третото полугодие на бюджетното упражнение — тогава заедно съ постѣпленията отъ първото полугодие ще имаме 317.795.440 л. Може ли такава подигравка, може ли да става такова умножение на нѣща, които нѣматъ нищо общо помежду си. Всензвѣстенъ фактъ е, че свършили се финансовата година, всичкитѣ приходи се внасятъ, освѣтъ тия по прѣжитѣ данѣци и освѣтъ приходитѣ, които има да се събиратъ по

доходите и капиталите и от дребни отпадъци по косвените налози. Можем ли ние да смѣтаме, че единъ мѣсецъ отъ третото полугодие на бюджетното упражнение може да има нѣкаква връзка съ кой да е мѣсецъ отъ финансовата година? Тѣ сж нѣща, които дѣйствително, както казахъ, могатъ да ни удивляватъ и да ни поставятъ въ положение да не знаемъ на какво да отдадемъ такъвъ начинъ на смѣтане.

Но, г. г. народни прѣдставители, на стр. 21 пакъ имаме една грѣшка, която показва на небрежностъ къмъ насъ. На стр. 21 се говори, че по бюджета за 1914 г. отъ 1 януарий до 31 октомврий сж постъпили 169,359,740 л., а за сѣщото врѣме по редовния бюджетъ за 1914 г. сж разходвани 157,788,256 л. А въ сжщностъ, когато потърсимъ таблиците, ще забѣлжимъ, че господство му, който ни е прѣдставилъ този бюджетопроектъ, е изпусналъ да впише разхода по свѣрхсмѣтнитъ кредити, разрѣшени съгласно чл. 126 отъ конституцията — 362,066,41 л., който измѣнява дѣйствителния извънреденъ разходъ. Но, ако туй е дребно, както много такива дребни нѣща, които пълпятъ на всѣки редъ отъ бюджетопроекта и върху които не мога да се спирамъ, има нѣщо много едро по-надалу. На сжщата страница ние четемъ: „Отъ редовнитъ бюджетни постъпления сж похарчени суми и по извънредния бюджетъ на Министерството на желѣзниците...“ Моля ви се, отъ редовнитъ постъпления сж похарчени суми и по извънредния бюджетъ! Вихъ желалъ г. министърътъ на финансите да ни обясни какво разбира подъ това. Зная много добри, че извънредниятъ бюджетъ си има извънредни разходи, а отъ друга страна зная много добри, че редовниятъ бюджетъ си има редовни разходи. Тѣ се покриватъ единъ съ други и никои не смѣе да ги бърка. Нѣкой може да промѣни нѣщо само тогазъ, когато съ законъ нареди, щото констатиранитъ суми отъ редовния бюджетъ въ излишъкъ да покриватъ нѣкакъвъ разходъ отъ извънреденъ характеръ. Но така, както ни се разправя тукъ, това дѣйствително е едно — не знаемъ, кажете го — елементарно незнание на въпроситъ за бюджетъ редовенъ и бюджетъ извънреденъ, за разходъ редовенъ и разходъ извънреденъ. Най-накрая на сжщата страница, г. г. народни прѣдставители, ни се казва, че отъ новитъ земи сж постъпили 5,496,521 л. Е добри. Удивенъ отъ толкова незначителния приходъ на прѣжитъ данъци отъ новитъ земи, трѣбваше да отида да права справка. И какво се констатира? Че докато г. министърътъ на финансите тукъ ни обѣщава, че отъ 1 януарий до 31 октомврий 1914 г. новитъ земи сж дали по прѣки данъци всичко 274,155,05 л., азъ смѣл да му заявя, че хазната е получила 1,031,770 л. Онзи, който е приготвилъ таблицата на г. министра, не е благоразсудилъ, че отъ една стая до друга има друго отдѣление, което трѣбвало да попита, а далъ само разпорѣждане: „Колко сж постъпили отъ новитъ земи чрезъ агентуритъ на Българската народна банка“. — Толкова. Но Българската народна банка въ новитъ земи още основава агентури, а порано по-големъ суми сж постъпили въ агентуритъ отъ стара България, а не отъ ония въ новитъ земи и, слѣдователно, смѣтката е погрѣшна. Така напр., тукъ е казано, че данѣкъ върху овцетъ и козитъ отъ новитъ земи е постъпилъ 119,228,32 л., а по свѣдѣнията ми констатирано е 800,697 л. Тѣзи сж данѣктъ, къмъ които ние не можемъ да бждемъ равнодушни какъ ще ни се прѣдставятъ.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ г. д-ръ И. Момчиловъ)

Тѣзи констатираны грѣшки, както и много още други, на които нѣма да се спирамъ, ако речемъ да ги извинимъ, то можемъ само съ едно: то е, че много сж бързали, като сж работили — доказа-

телство за необходимостта да усвоятъ друга финансова година, а не календарната.

Н. Пастуховъ: Да-ли не сж имали пужда да прикриятъ нѣщо?

А. Ляпчевъ: А, не, тукъ нѣматъ интересъ да прикриватъ нѣщо. Всичко, което съмъ констатиралъ дотукъ, не е отъ желание да излъжатъ нѣкого, то е отъ безалаберностъ, отъ невнимание и отъ незнание на елементарни нѣща.

Н. Лулчевъ: Г. министър-прѣседателътъ е съгласенъ.

Министър-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Това сж нови земи.

А. Ляпчевъ: Г. министър-прѣседателътъ говори, че за новитъ земи всичко е възможно!

Министър-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Пжтица не ни давате още. Нека стане желѣзницата до Порто-Лагосъ, тогава ще бжде друго.

А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Пристъпямъ къмъ другата частъ, къмъ финансовото положение на държавата. Да се констатира финансовото положение на държавата, ще рече въ даденъ единъ моментъ да можемъ да опрѣдѣлимъ колко държавата има консолидиранъ дългъ, колко тя има хвърчащъ дългъ, колко тя има оборотенъ касовъ дългъ, и четвърто, колко тя има ангажменти, па, ако щете, и пето, да прибавимъ, колко тя си е дала волностъ да харчи, макаръ ти да не се е ангажирала, но колко е дала разрѣшенне да се харчи. Приблизително споредъ това, и г. министърътъ на финансите въ своето устно изложение ни съобщилъ, че за да извърши тая констатация, той ще си послужи съ даннитъ на отдѣлението за държавнитъ дългове, дѣто се отбѣлжаватъ, както всичкитъ консолидирани дългове, така и всичкитъ оформени летящи дългове, ще си послужи съ вотиранитъ свѣрхсмѣтни кредити на приходи и разходи, ще си послужи съ сключенитъ бюджети и съ текушитъ сключочени бюджети. Приблизително и азъ, па и който и да е другъ, ще държа сжщия пжтъ, за да се добера до тази констатация.

Въ това си изложение, той ни заяви, че разходите за бюджетитъ до 1911 г. включително съ своитъ приходи — за да бжде по-краткъ, ще резюмирамъ — се изравнятъ съ разходнитъ. Има отъ пжкон бюджети още да се харчи, но на срѣща имъ има свободни суми; други напълно сж консумирани онова, което е било излишъкъ. Тѣй че, можемъ да кажемъ, че до 1911 г. включително, приходо-разходната рѣстъ на бюджетнитъ нѣма какво особено да се отразява върху държавното съкровище. Ако вземемъ отъ 1912 г. насамъ, то трѣбва да отбѣлжимъ, че освѣнтъ бюджетнитъ разходи, ние сме вотирали кредити на една сума отъ 813,635,251 л., отъ които до войната по неконсолидирани извънредни свѣрхсмѣтни кредити се отнасятъ 68,977,320,60 л., прѣзъ войната — 315,548,519,19 л., слѣдъ войната — забѣлжасете — 429,109,412,08 л.; а разходитъ тѣй, както днесъ тѣ се обявяватъ, сж вървѣли до войната 66,525,603,17 л. Човѣкъ би помислилъ, че при обявяването на напата война държавното съкровище е било открито съ 67 милиона лева кръгло, което въ сжщностъ е невѣрно, защото въ този разходъ влиза разходътъ по извънредния бюджетъ на 1912 г. отъ 16,631,000 и толкова лева, които едвамъ отпослѣ се е оформилъ и се е платилъ тамъ; влиза и разходътъ отъ 18 милиона лева за 1911 г., който на свое врѣме е посрѣщнатъ отъ сво-

бодната наличност. Но въ него връме, г. г. народни представители, за да не би да остане у нѣкого невѣрна картина на онова, което е било, положението на държавата бѣше такова, че прѣз цѣлата 1911 г. венчко на венчко се изразходва за лихви на дължими суми 500.000 л., което означава, че не е билъ повечко отъ 10 милиона лева общия дългъ на държавата, тогавъ, когато пасрѣща е имала държавната каса на 31 августъ 1912 г. една оформена държавна и наречена още основателно, на нея дата, свободна наличност отъ 23 милиона лева. Значи, държавното съкровище не само не е имало на гърба си този касовъ дългъ, но въ него моментъ то е било въ положение, вслѣдствие ролята, която играятъ въ нашия държавни финансии тѣй нареченитъ оборотни суми или, по-право казано, оборотната държавна наличност, на която азъ специално ще се спра, за да можемъ да добиемъ една ясна прѣдстава, какъ така се случва, че споредъ едни смѣтки, гледаме, напр., прѣди войната да сме имали 67 милиона лева дългъ, а споредъ други смѣтки излиза, че г. министрътъ на финанситъ си прави лука, споредъ мене основателно, като казва, че има 23 милиона лева свободна наличност! Тази разлика се дължи на ролята, която играе въ държавното смѣтководство и въ положението на държавното съкровище тѣй наречената оборотна държавна наличност, за която малко се е говорило въ това Народно събрание и върху която азъ ще искамъ днесъ да се поспра. Ако би да се попита днесъ: срѣщу тѣзи кредити отъ 814 милиона лева кръгло по извънреднитъ бюджети, било за постройка на железници, било за войната, било за въоръженieto, какво е изразходвано до занимаващата ни дата — 31 октомври 1914 г., тукъ ни е дадена цифрата 378.614.971.20 л. Но когато се запитаемъ, отъ дѣ съ изплатени тѣзи 379 милиона лева кръгло и прѣбродимъ венчкитъ числа, ние въ заключение получаваме, че по тѣзи изплатени разходи, забѣлжете, остава единъ „дефицитъ“ отъ 129.408.095.61 л. На какво отговаря този „дефицитъ“? Паритъ сж платени, не може да става дума за дефицитъ, значи, дължи се нѣкому другиму. Кому се дължи? Ще се каже: на Българската народна банка. Да, но тъкмо него денъ Народната банка въ баланса си за 31 октомври казва, че държавата ѝ дължи не 129 милиона лева и толкова, а 116 милиона лева и нѣщо, минусъ — отъ това, което държавата дължи, споредъ баланса на Народната банка — една сума отъ 28 милиона и толкова лева, която се смѣта като оформенъ дългъ на държавата къмъ Народната банка и държавата въ своитъ смѣтки тукъ отдѣлно бѣлжи като приходъ, съ който се е погасилъ разходътъ, а Народната банка касово бѣлжи, че заедно съ тѣзи 28 милиона лева има да взема 116 милиона лева. Отъ 116 милиона лева като смѣтнемъ 28 милиона лева, оставатъ 88 милиона лева, а тукъ нмаме, че сж платени 129 милиона лева. Това е фактъ. На какво се дължи туй, че съ 88 милиона сж платени 129 милиона, ако не на факта, че сж взети отъ другадъ 45 милиона лева. Отъ кѣдъ сж се намѣрили тѣзи пари? Това е пакъ ролята на тѣй наречената държавна оборотна наличност, която се явява като протоплазма тамъ, дѣто има нѣкои дупки да дотъркми, които служи въ държавното смѣтководство често пъти за циментъ да заздрави въ дадено врѣме положението на числата, за да можемъ да правимъ сравнения независимо отъ врѣмето и пространството. Защото, г. г. народни представители, тамъ дѣто се правятъ сравнения съ голѣми суми, тамъ дѣто се работи съ много агентури, съ много учрѣждения, тамъ е невъзможно въ единъ денъ да поискате, напр., на 31 октомври 1914 г. точно каквъ е дългътъ. Това не е възможно. Този дългъ ние ще го намѣрите относително, споредъ учрѣжде-

нията, дѣто го стѣкмяватъ. Но, както ви казахъ, има нѣщо особено у насъ съ тази държавна наличност, която се явява на сцената кога 45 милиона лева, както тукъ виждаме, кога 72 милиона лева, кога 84 милиона лева, различно, и ще видите по-нататкъ защо.

Ако, г. г. народни представители, се спрѣхъ на това кратко изложение, то цѣльта ми е да посоча едно нѣщо, че държавното смѣтководство, като се води по двойното счетоводство, което е много годно за тѣзи, които манипулиратъ, да не допускатъ грѣшки, но което съвсѣмъ не е годно да даде една картина въ даденъ единъ моментъ, въ какво именно се състои държавниятъ дългъ. Азъ ще си позволя, въ различие отъ г. финансовия министръ, въ отговоръ на въпроса, какво дължи нашата държава на дадена дата, да намѣря елементитъ въ тѣзи счетоводни книги, да ги изкарамъ отъ двойното счетоводство и да направя една смѣтка по обыкновеното, простото счетоводство — въ дадения случай единствено ясното, за да знаемъ, каквъ е резултатътъ. Ако тѣй сложимъ въпроса, г. г. народни представители, да вземемъ, който щете балансътъ отъ ония, които сж обнародвани — азъ имамъ въ случай баланса за 31 м. м. по управлението на държавнитъ дългове, който то счита за свой дългъ, понеже сте ме удостоили съ честта да бѣда вашъ контролоръ върху държавнитъ дългове, да ми праща всѣки мѣсець, и малко по-бързо го получавамъ, отколкото вие. Имамъ баланса по управлението на държавнитъ дългове за 31 октомври 1914 г.; неговата таблица за приходитъ и разходитъ по свѣрхсмѣтни кредити съ източници заеми и съкровищни бонове, и балансътъ на Народната банка отъ сжщата дата 31 октомври 1914 г. Тѣзи три документи ще ме улеснятъ да изкарамъ отъ двойното счетоводство една проста смѣтка, за да можемъ да си дадемъ отговоръ на въпроса, какво дължи държавата на дадена дата, къмъ 7 т. м. н. г. Споредъ нея ние отбѣлзваме, първо, че на 31 октомври 1914 г. имаме консолидиранъ дългъ 610.519.300.17 л.; второ, оформенъ летящъ дългъ — кой е летящиятъ дългъ? — Г. министрътъ на финанситъ ни прочете, че намѣрилъ нѣкои приходи да се покрие извънредниятъ разходъ отъ кръгло 378 милиона и изплатилъ повече разходъ, отколкото е ималъ пари! Азъ ви обяснихъ, че не е ималъ повечко, но отъ другадъ ги е взелъ. Но ние не чухме кому дължимъ, за да покриемъ всичко това. Сега ще чуете. Летящиятъ дългъ, по отношение на лица и кредитни учрѣждения на които дължимъ, е слѣдниятъ: на Banque de Paris et des Pays-Bas — 25.000.000 л. срѣщу държавни съкровищни бонове, на сжщата банка 40.000.000 л. срѣщу съкровищни бонове, на сжщата банка 10.000.000 л. срѣщу съкровищни бонове; на Руско-азиатската банка срѣщу единъ залогъ въ съкровищни бонове отъ 35.000.000 л., отпуснатъ ни е единъ авансъ отъ 10.000.000 рубли, който по изчисленията, приети на валвания (по административния курсъ) — защото има и партитетенъ курсъ, и търговски курсъ — по административния курсъ прнето е да ги считаме, че сж 27.000.000 л.; на Wiener Bank-Verein и Credit-Anstalt срѣщу съкровищни бонове 30.000.000 л.; авансъ по заема отъ 1914 г. на Disconto Gesellschaft и консорциумъ отъ 120.000.000 л. срѣщу съкровищни бонове; отъ вътрѣшния заемъ 5.595.000 л.; съкровищни бонове сконтрирани у частни лица за 26.275.000 л.; на Българската народна банка сумата, която Министерството на финанситъ счита за оформенъ летящъ дългъ, отъ 28.543.000 л.; на Земледѣлската банка 3.112.000 л. и изплатени въ бонове отъ вотирация у насъ 6% заемъ срѣщу реквизицията, само 25 хиляди лева, моля ви се — толкова е реализиранъ досега. Ние вотирахме, че реквизиционитъ разписки ще се изплащатъ въ брой, срѣщу

данъци и срѣщу записи. Срѣщу записи, споредъ смѣтките, досега г. министърътъ на финансите е успѣлъ да пласира само 25.000 л. срѣщу едно вземане — тъй, на намѣръ, защото още не се знае на колко възлиза реквизицията — около 150 милиона лева.

Н. Пастуховъ: Да го върваме ли?

Министър-прѣдседател д-ръ В. Радославовъ: Какво ще излъжмъ?

А. Ляпчевъ: На това азъ вървамъ, тѣ не лъжатъ. И тъй, г. г. народни прѣдставители, по тѣзи оформени летища дългове . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ: Плюсът оформените срѣщу данъци.

А. Ляпчевъ: . . . общата сума е 315.550.000 л., а заедно съ консолидирания — 926.062.300 л. По-понеже въ аванса на Disconto-Gesellschaft е уговорено, че отъ него ще се плати дългътъ по съкровищния боново къмъ Руско-азиатската банка отъ 27.000.000 л., и понеже отъ него авансътъ ще се плати дългътъ по съкровищния боново и къмъ Wiener Bank-Verein и Credit-Anstalt отъ 30.000.000 л. — ставатъ 57.000.000 л. Тѣзи 57.000.000 л., обаче, трѣбва да спаднемъ, за да не ги причисляваме два пѣти и получаваме консолидирани и оформенъ летища дългъ къмъ частни лица и кредитни учрѣждения 869 милиона лева. Сега, ако желаемъ ние да намѣримъ не само консолидирания и оформенъ летища дългъ, а и оборотния касовъ дългъ къмъ Народната банка и вземемъ за основа баланса на Народната банка отъ същата дата, който казва, че държавата ѝ дължи на нея дата 116.496.458 л. въ които влизатъ, обаче, взетите веднѣжъ отъ държавното смѣтководство, считали за оформенъ летища дългъ, 28 милиона и толкова лева, и ги извадимъ, ще получимъ крајно 88 милиона още дългъ. И така вѣнчаватъ консолидирани, оформенъ летища дългъ, наедно съ касовия оборотенъ дългъ къмъ Народната банка, е 957 милиона лева. Сега трѣбва да прибавимъ онова, което не сме платили, но успѣли сме да вземемъ. Това сѣ дължимитѣ суми по реквизицията. Колко е тя, това е единъ въпросъ. Ние вотирахме единъ законъ, споредъ който отхрихме кредитъ за 150.000.000 л. по изплащане реквизицията. Тоя законъ казва само едно, че сме отпуснали кредитъ въ размѣръ на 150.000.000 л. за изплащане дълга по реквизицията. А на какво възлиза самата реквизиция, азъ не съмъ въ положение да кажа, не знамъ, да-ли и г. министърътъ знае. И въ такъвъ случай азъ съмъ длъженъ да припомня, че държавните учрѣждения не сѣ мѣста за сиропиталища, особено за такива сериозни въпроси; тамъ се изискватъ хора, които трѣбва да работятъ, изискватъ се хора, които да водятъ смѣтките, а не хора, които да получаваатъ само заплати. И азъ бихъ желалъ да зная, да-ли дѣйствително това учрѣждение, съ което сѣ свързани толкова жизнени интереси на тая страна, да-ли то работи, защото още не може да ни каже, колко приблизително реквизицията има да се плаща.

А. Ботевъ: На-да-ли ще имаме точна цифра.

А. Ляпчевъ: Значи, ако искаме да отговоримъ какво се е платило досега отъ 150-тѣ милиона, ще излъже, че се е платило, види се въ брой — не знамъ кому — 49.991.07 л.; второ, въ записъ — кому, не знамъ — споредъ закона — 25.000 л.; трето, г. министърътъ на финансите днесъ ни съобщи, па и въ неговото пшемено изложение има, че сѣ получили въ държавното съкровище реквизиционни разписки на една сума отъ 13 $\frac{1}{2}$ милиона по бюджета за 1914 г.

и на една сума, ако не се лъжа, 6 $\frac{1}{2}$ милиона лева за 1913 г.; значи, крајно около 20 милиона лева сѣ получили срѣщу данъци. Любопитно бѣше, че въ приходите на бюджета за 1914 г. г. министърътъ на финансите не вземаше въ съображение тѣзи 13 $\frac{1}{2}$ милиона лева за текущата година и по мое разбиране, това е една грѣшка, която му дава много песимистични резултати. Защото, макаръ да се изисква извѣстно оформяване, за да постѣлятъ тѣзи пари въ счетоводните книги, но г. министърътъ на финансите дава единъ отчетъ за онова, което е, а не за онова, което ще се оформи. Ние трѣбва да знаемъ, кое е въ случая и кое говори въ полза на държавата.

Та, да се повърнемъ, г. г. народни прѣдставители, на въпроса. Като прибавимъ, значи, крајно тѣзи 150 милиона лева, а тѣ могатъ да излъжатъ и 200 милиона — никой не ги знае като издени пари — като прибавимъ още едва по вотирания свѣрхсметенъ кредитъ за извънредни пужди, отъ 32.722.000 л., намираме единъ дългъ отъ 1.139.700.000 л. или крајно 1.140.000.000 л. дългъ, да го приповеря, консолидирани, оформенъ летища и касовъ оборотенъ.

По-понеже ние въ този касовъ оборотенъ дългъ имаме нѣщо собствено на държавата, имаме нѣкакъвъ имотъ на държавата, имаме тази оборотна държавна наличност, която често поменаваме и която не е капиталъ на държавата ни, по тя донася капиталъ, тя е срѣдство да си служимъ съ нея и тя ще живѣе, докогато ще живѣе държавата, тогавъ е важно да знаемъ, на какво възлиза тази оборотна наличност. По най-положителни данни, още отъ мое време, по извѣстни суми, установени и отъ послѣдните бюджетни упражнения, тъй както се отбѣлжаватъ отъ държавните отчети, ние имаме или трѣбва да имаме въ тази държавна оборотна наличност, първо, неизползувани бюджетни излишъци до 1908 г. 16.112.471 л.; второ, печалба отъ насичане монети, които печалба стон още неизползувана въ държавното съкровище — не е мината за смѣтка на никой бюджетъ въ приходъ, значи, не е смѣтководна — 12.285.745 л.; трето, отъ сключения бюджетъ за 1909 г. на дата 31 октомври 1914 г. има една сума отъ 669.433 л., срѣщу която ще ставатъ разходи, но на нея дата тази сума съществува. Тѣй сѣщо за 1910 г. подобни суми има отъ 1.354.880 л.; за 1911 г. нѣма нищо, защото послѣдните оставатъ отъ излишъка на 1911 г., слѣдъ като станала много одръпвания отъ него, на сума 13.619.716 л., е мината за покриване извънредните разходи по войната; шесто, по сключения, по още незаконенъ бюджетъ за 1912 г. има такава една оборотна сума, която ще се плаща, но която още стон 4.877.694 л.; седмо, по бюджета за 1913 г., който прѣдстои на сключване, по смѣтките на който трѣбва да се даде една такава сума, трѣбва да съществуватъ на 31 октомври 25.516.303 л.; и най-послѣ, на нея дата по бюджета за 1914 г. има една такава врѣмenna свободна сума отъ 11.209.417 л. и вѣнчко — 72.965.945 л. — извѣстна установена на нея дата държавна оборотна наличност, която ще се изразходва по-нататъкъ, по която дава възможностъ на държавата въ даденъ моментъ да има срѣдства. Свѣрхъ туй, има нѣщо, което ще трѣбва тепърва да се издѣрва. Като министъръ на финансите зададохъ си трудъ да го опрѣдѣля — оказа се, че бѣ невъзможно. Г. министърътъ на финансите въ неговия бюджетпроектъ за Министерството на финансите, както говорихме въ комисията прѣзъ, лѣтото, е прѣдвидѣлъ за идната година и персоналъ, ако се не лъжа, . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ: Да.

А. Ляпчевъ: . . . за да може да се провѣри тази смѣтка, която въ България не знаемъ точно, а

именно: до 1907 г. включително, държавата си била сама касиер; от нея дата пататъкт, касиеръ станал Народната банка. Откогато касиеръ станал Народната банка, знае се вземането-даването на държавата, но до 1907 г. включително, докогато държавата сама си била касиеръ, постъпваха въ държавните ко-чежничества много суми, наречени оборотни. Доста-тъчно е да ви спомена гаранциите, сумите, които частни лица дават по съдизнищата и т. н. — да не изброявамъ всички. Тъ сж отъ много пера. Откога касиеръ станал Народната банка тия суми постъпватъ въ банката, а останалите отпърди постоянно се пла-натъ отъ държавата на правомъщностите; но още има за повръщане. Въпросътъ е сега да знаемъ, на колко възлизатъ тѣзи задължения по оборотните суми на държавата къмъ частни лица. Точно не може да се каже. Един ги взематъ 5 милиона лева, други — 10 милиона, въ всеки случай тамъ има още нѣколко милиона и дано тѣзи анкетиори, които г. ми-нистерътъ на финансите ще назначи, да иматъ при-стъпъ тази работа, защото тя е белизна, нека много трудъ, да издиратъ колко действително държавата дължи къмъ частни лица и каква частъ отъ тѣзи суми влиза въ оборотната държавна наличност въ настоящия моментъ. Г. г. народни прѣдставители, тази оборотна наличност, която се констатира до датата 31 октомврий отъ минимумъ 73 милиона кръжо, плюсъ пѣколкото милиона други — 78 ли ще бѣде, 80 ли ще бѣде — идва да намалява дълга къмъ Народната банка. Тя, дѣйствително, е временна, по горѣ-долу, въ тоя размѣръ, е постоянна, защото се замѣнява съ други суми; тя се смѣта като единъ ка-питалъ въ разположение на държавата, макаръ въ сжщностъ да е дългъ или прѣдстояща за изразход-ване сума. Обаче, него ние нѣма защо да считаме, че е дългъ, защото той ще живѣе докогато ще живѣе дър-жавата и ще се увеличава или намалява. Като нѣмаме прѣдъ видъ тази държавна оборотна наличност, то-гава само ще можемъ да си отговоримъ на въпроса, какво прѣдставлява държавниятъ констатиранъ дългъ, безъ изведеното по реквизицията и послѣдниятъ свѣрхемѣтенъ кредитъ, консолидиранъ, оформенъ-летящъ, и касовъ-оборотенъ дългъ отъ 957 милиона спрѣмо посочения по счетоводството на отдѣленieto за държавните дългове, което на 31 октомврий ни дава една сума салдо за уравниене актива или дългъ 888.941.567-24 л. Това се публикува въ ежемесечниятъ изложение, които получава всеки единъ отъ насъ. Дългътъ, споредъ този балансъ, е по-малкъ — 957 безъ 889 — на една сума отъ 68 милиона лева. И азъ бихъ казалъ, че право е веднага тѣзи 68 милиона лева да смѣкнемъ отъ опрѣдѣления горѣ консоли-диранъ, летящъ, касовъ дългъ наедно съ кредита за реквизицията 150 милиона и свѣрхемѣтенъ кре-дитъ отъ 33 милиона отъ 1.140.000.000 л., защото по естеството имъ тѣзи пари не можемъ да считаме дългъ, макаръ да ги дължимъ; тѣ съставляватъ дър-жавната оборотна наличност споредъ отдѣленieto за дълговете. И като се смѣкне сумата отъ 68 ми-лиона, тогава се получава сумата 1.072.000.000 л. Азъ бихъ казалъ, че приблизително, grosso modo, най-вѣроятно цифрата на консолидирания и оформенъ летящъ дългъ на България къмъ 1 ноемврий 1914 г. трѣбва да бѣде 1.072.000.000 л.

Но, г. г. народни прѣдставители, ако направимъ една друга екскурзия да сравнимъ съ други отчетъ за изразходваните суми по войните, като излизаме отъ прѣдположението, както казахъ и отъ началото, че бюджетите за 1912 г., 1913 и 1914 г. сж въ равновѣсие, което не е далечъ отъ истината, въпруѣки пе-симизма на г. министра на финансите, и вземемъ станалите разходи прѣди войната, прѣзъ войната и слѣдъ войната, заедно съ консолидирания дългъ и съ онова, което трѣбва да се изплати, ние намираме

че нѣмаме единъ дългъ: отъ изплатени суми по свѣрхемѣтни кредити, дѣто ги отбѣлѣзахъ — 378 ми-лиона лева, прието за реквизиция — 150 милиона; свѣрхемѣтенъ кредитъ 33 милиона и консолидирали 611 милиона лева или всичко 1.172.000.000 л. Значи, туку сега се явява една разлика въ повече отъ 100 милиона лева кръжо. По смѣтката ще се справи, като направимъ една корекция на перата въ слѣд-ния смисълъ. Понеже къмъ изплатените кредити отъ 378 милиона лева влизатъ суми постъпили отъ оста-тъка на заема отъ 1909 г. — 3.550.089-19 л., по изли-тъка на бюджета отъ 1911 г. — 13.619.716-35 л. и като прибавимъ при това констатираната наличност отъ 73 милиона, която, както казахъ, е констатирана за насъ — повече не вземамъ, а вземамъ тази сума, която е констатирана оборотна държавна наличност отъ 73 милиона лева — ние получаваме една сума отъ 90 милиона лева, която като извадимъ отъ 1.172.000.000 л., получаваме 1.082.000.000 кръжо 1.072.000.000 л. Въ тѣзи неопрѣдѣлени 10 милиона лева влизатъ ония оборотни суми, които ние не знаемъ, а сигуръ влизатъ и други пѣкон малки суми отсѣмъ-оттатъктъ; по въ всеки случай ние сме близко до истината. И тѣй съгледатъ провѣрени съ венчиките отчети — отчети на министра на финансите по дър-жавните дългове, отчети досежно извъпрѣдните свѣрхемѣтни кредити и баланса на Народната банка за вземаната ѝ отъ държавата — всичко това ни дава възможностъ да твърдимъ, че сумата 1.072.000.000 л. е оная, която ние дължимъ по кон-солидиранъ и летящъ дългъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Летящъ оформенъ дългъ, за-щото има и другъ.

А. Ляпчевъ: Да, летящъ оформенъ дългъ.

Азъ нѣма, г. г. народни прѣдставители, да се сипрамъ сега поотдѣлно върху отдѣлените пера на тази оборотна държавна наличност, както ви ги изброихъ. Азъ ги приемамъ за вѣрни, така както ми сж съобщени отъ Министерството на финансите и както азъ ги имамъ отъ официалните отчети.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Остава Ви още половинъ часъ, г. Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ: Има да говоря още, г. прѣдседателю. Пѣма да ви отекча, г. г. народни прѣдставители. По-неже ми припомнатъ, че вѣрмето напърѣдва, азъ ще изостави заключаването на бюджета за 1912 г. и на този за 1913 г. и ще дойда до бюджета за 1914 г., като по-прѣснѣ.

Както знаете, бюджетътъ за 1912 г. е сключенъ съ единъ дефицитъ отъ 3.652.295-13 л., но въ сжщ-ностъ той не сжществува, понеже сж прѣдвидени разходи по ангажирани суми и по стари дългове, много отъ които разходи, вслѣдствие — по моето разбиране — една погрѣшна поправка, която г. Тео-доровъ, като финансовъ министъръ, направил на моя законъ за отчетността по бюджета, се повръщатъ като икономии и компенсиратъ дефицита. Азъ бѣхъ постановилъ срокътъ на тѣзи ангажирани суми да тече три години, а той го направил на двѣ години, и понеже за двѣ години не ще могатъ да се из-харчатъ всички ангажирани суми, разбира се ще останатъ икономии, които икономии сж отъ полза за бюджета, който се сключва, но общо, за държав-ното съкровище, не сж отъ полза, а дори сж въ вѣрѣда на държавната работа, защото се спиратъ работите поради прѣустановяването на кредита. Та вслѣдствие на това, казвамъ, този дефицитъ отъ 3.652.295-13 л. ще се прѣвърне чрѣзъ тѣзи икономии въ нула. Резултатътъ напѣрно ще бѣде този, че бюджетътъ за 1912 г. ще може, съ тѣзи негови въ-трѣшни икономии отъ неизразходвани, ангажирани

суми, понеже срокът му е намален — доста посполучливо споредъ мосто разбиране — да бжде безъ дефицитъ. Тръбваше да ви отблъбжа този курйозъ.

Сега нѣколко думи по бюджета за 1913 г. Г. г. народни прѣдставители! Ние по него тукъ се спирахме не единъжъ, не два пѣти и констатирахме, че ни се прѣдстави единъ излишѣкъ отъ 26.181.120'29, излишѣкъ формаленъ, който излишѣкъ наврѣмето си споменахме, че се дължи най-много на туй, че войската за цѣла година мина за смѣтка на извънреднитѣ военни кредити и на Военното министерство оставаше за прѣвъ цѣлата година да изразходва нѣкакви си 6.602.000 л. Но този излишѣкъ прѣдетон да се изведе и той е изведенъ, защото се оказва, че по него има ангажирани кредити отъ 4.043.000 л. и, второ, защото има стари дългове за неизплатени инвалидни пенсии, което не е вѣрно, защото пенсийтъ не сж изплатени отъ държавата, но хората сж си получили паритѣ отъ Народната банка — тя отпуща и отъ тамъ сж си ги получили. Но държавата остава да дължи по този бюджетъ кръгло отъ около 6 милиона за пенсии, други 6 милиона за лихви къмъ Българската народна банка. Слѣдъ толкова години за прѣвъ пѣтъ се явява неизплащане лихвитѣ къмъ Българската народна банка отъ 6 милиона лева отъ този кредитъ и се явява неизплащане на лихви и други разноси по съкровищнитѣ бонове отъ 4½ милиона къмъ Banque de Paris и най-послѣ, за разнитѣ министерства около 4 милиона лева. По този начинъ срѣщу излишѣка отъ 26 милиона, като се махне едно вземане отъ 24½ милиона, въ сжщностъ този излишѣкъ ще остане само 1½ милиона лева.

Не можемъ, г-да, да се произнесемъ досежно занимающия ни сега бюджетопроектъ, безъ да имаме поне вѣроятния резултатъ на текущия бюджетъ. Г. министърътъ на финанситѣ, казахъ ви, по този въпросъ е много песимистъ; той смѣта, че бюджетътъ за 1914 г. едва-ли ще се склочи съ приходъ повече отъ 232 милиона лева кръгло. Но понеже г. министърътъ на финанситѣ въ тази си смѣтка на първо мѣсто не е взелъ въ съображение — което сѣ ще бжде бюджетенъ приходъ — 18½ милиона лева по реквизиционнитѣ разписки, то като се оформи всичко по тази смѣтка, приходътъ става 245 милиона лева. Второ, менъ ми се струва, понеже ще има да постѣпватъ още достатъчно други суми, може-би, дори взето счетоводно, вслѣдствие на туй, че отъ бюджетитѣ за 1912 и 1913 г. останали голѣми отпадѣци, обичамъ да вѣрвамъ, че страхътъ и песимизмътъ на г. министра на финанситѣ, какво приходиятъ ни бюджетъ за 1914 г. ще се склочи съ единъ дефицитъ отъ 25 милиона лева, ще бждатъ неоправдани. Азъ обичамъ да вѣрвамъ, че прѣдвидената сума 256 милиона лева сигурно съ нѣщо повече ще се увеличи и ще се получи приходъ до 260 милиона лева. Това с мое прѣдположение, въпрѣки всичко онова, което имаме вслѣдствие разстройството на външната търговия.

Но важно е още да знаемъ, какъ ще се отразятъ разходитѣ по този бюджетъ. Тѣ, както сж прѣдвидени въ бюджета, тѣй както ние досега ги увеличихме съ единъ кредитъ по Военното министерство отъ 6 милиона лева, онзи денъ вотирали и тѣй както навѣрно тѣ ще се увеличатъ съ още други нѣкой милионъ лева, обичамъ да вѣрвамъ, че тѣзи разходи, макаръ и да сж прѣдвидени 256 милиона лева — а съ шеститѣ милиона лева ставатъ 262 милиона лева — все ще дадатъ нѣкои икономии. Не знаа, г. г. народни прѣдставители, държавната машина е голѣма; понѣкога става упрекъ, че не се изжадатъ всичкитѣ пари, но не допущамъ, че толкова енергия се е развила, щото всички кредити да се изедатъ — нѣма толкова силни хора, които да могатъ всичко да изедатъ; сигурно ще останатъ десетина ми-

лиона лева, като икономия, по мое разбиране. Въ този редъ на мисли, прѣдполагамъ, че г. министърътъ на финанситѣ за бюджета си за 1914 г. може да има надеждица, че ще може да приключи двата края, безъ да остане отъ него нѣщо за смѣтка на засмѣ и съкровищни бонове.

Сега, г. г. народни прѣдставители, нѣколко думи по бюджетопроекта за 1915 г.

По разходната му частъ, г. министърътъ на финанситѣ, като взема за база днешнитѣ данѣчни наредби, констатира, че отъ косвени данѣци, мита и акцизи тази година ще има недостигъ, който, по негово разбиране, ще се отрази и за идната година. Като смѣта, че това възлиза на 7 милиона лева, той казва, че при днешнитѣ данѣчни наредби, съ 7 милиона лева, както той ги изчислява, идущата година може да разчитаме на единъ бюджетъ съ 7 милиона лева по-малко отъ тѣзи доходи. И друго. Като смѣтаме, че бюджетопроектътъ му има 16 милиона лева кръгло повече въ разходитѣ, ставатъ 23 милиона лева открити. Ето за тѣзи 23 милиона лева, той се явява прѣдъ народното прѣдставителство съ нови данѣци.

Министъръ Д. Тончевъ: Врѣмешни.

А. Ляпчевъ: Наречени врѣмешни. — Г. г. народни прѣдставители! Колкото бѣхъ оптимистъ досежно приходитѣ по бюджета за 1914 г., толкова съмъ песимистъ за приходитѣ по бюджета за 1915 г., а за 1916 г. може-би съмъ още повече, защото по бюджета за 1914 г. и отчасти по бюджета за 1915 г. ще има да дойдатъ суми като отпадѣци отъ бюджети, които не можахъ да се изпълнятъ нормално, па и други още суми непрѣдвидени и пр. Но и друго има: икономическата сила на народа не се познава първата и втора година слѣдъ войната: напротивъ, тя е една нервностъ отъ изобилие на капитални. Прави впечатление, че хората се питатъ: отъ дѣ се намѣриха пари да се увеличатъ влоговетѣ въ банкитѣ? То е фактъ — свободни пари се намиратъ. Въ сжщностъ свободни пари има, г. г. народни прѣдставители, защото не се влагатъ въ работа. Това не е, обаче, отъ добритѣ признаци; това е болѣзнено положение, което ще се отрази въ послѣдующитѣ години. Тогава сигурно приходитѣ при сжщитѣ данѣчни наредби нѣма да бждатъ тѣй-же напредъващи съразмѣрно, така въ повече постѣпници, както сж постѣпвали прѣвъ миналитѣ години. Тѣй че по приходния бюджетъ на г. министра на финанситѣ — сподѣлямъ възгледа му — ще има недостигъ, по жалното е, че по разходния бюджетопроектъ азъ съмъ принуденъ да констатирамъ, че ще има още по-голямъ недостигъ отъ прѣдвидения.

Г. министърътъ на финанситѣ ни казва, че разходниятъ бюджетъ, за който ни прѣдлага да вотираме кредити на сума 270 милиона лева кръгло, е въ повече отъ миналата година съ 16½ милиона лева. Азъ смѣтамъ, че трѣбва да прибавимъ още най-малко 20 милиона лева, защото ако вземемъ разходитѣ само по двѣ учрѣждения, ще видите, че е тѣй. Да вземемъ държавнитѣ дългове. Г. министърътъ на финанситѣ е прѣдвидѣлъ за държавнитѣ дългове 76.946.416 л., кръгло 77 милиона лева. Въ тѣзи държавни дългове той е прѣдвидѣлъ за службата на летящитѣ дългове, ако се не лъжа, една сума отъ 20 милиона лева. Далечъ не е тя. По моитѣ изчисления — когато дойде врѣме ще се спра по-подробно — държавнитѣ дългове ще изедатъ идущата година 90 милиона лева. Второ, отъ безрото трѣбистване, което направихъ на нѣколко параграфи по бюджетопроекта на Военното министерство, съ огледъ на малкитѣ увеличения, които има, дори като допуснемъ, че г. министърътъ на войната отъ прѣдвидената икономия ще запази нѣкакви 4 милиона лева — което е малко съмнителна работа, за-

щото вписаната икономия по § 1 се изяжда — като допуснем, казвамъ, че ще се реализира тази икономия и ако обърнемъ внимание само на извъншни вещевени разходи, ще намъримъ, че трѣбва да се прибавятъ най-малко още 7 милиона лева, които 7 милиона лева ще се изедатъ тъй също, както завчера вотирахме 6 милиона лева допълнително. Такова е увеличението за Военното министерство. За държавните дългове разликата бѣше 13 милиона — отъ 77 до 90 милиона. Значи тамъ 7 милиона и тукъ 13, всичко 20 милиона. Тѣй че бюджетътъ на г. министра на финансите за 1915 г., при съществуващитъ наредби въ администрацията, при войсковитѣ части и пр. и пр., при задълженията по държавните дългове, за да бѣде реаленъ, трѣбва да се прѣдвиди единъ кредитъ отъ 290 милиона лева. И така при 23 милиона лева недоимтъ, който констатира г. министрътъ на финансите, принуденъ съмъ да прибавя още 20 милиона други, . . .

М. Такевъ: Grosso modo.

А. Ляпчевъ: Не само grosso modo, но съмъ увѣренъ въ това, съ извѣстенъ песимизъмъ. — . . . та ставатъ 43—45 милиона. Тия 45 милиона лева г. министрътъ на финансите, по мосто разбиране, ще трѣбва да ги намърѣ.

Понеже моятъ другаръ, г. Данаиловъ, ще говори — обичамъ да вѣрвамъ, че той ще има думата — азъ изоставямъ въпроса досежно пригодността на източникитѣ, които г. министрътъ на финансите ни прѣпоръчва, за да се набавятъ тия 43—45 милиона лева, а споредъ него 23 милиона, недоимтъ, къмъ бюджетопрокта за 1915 г.

Прѣди, обаче, да слѣзна отъ тази трибуна, азъ не мога да не помоля г. министра на финансите да ни даде освѣтление върху слѣднитѣ въпроси. Прѣзъ текущата година, както и отъ по-рано — това се вижда отъ баланситѣ на неговитѣ учрѣждения — ние сме издали съкровищни бонове и сме взели пари по текущи смѣтки 267 милиона лева, отъ които 26¼ милиона лева само отъ частни лица. Въпросътъ досежно съкровищнитѣ бонове е единъ въпросъ, по който е нужно освѣтление. И ако сега е неудобно на г. министра на финансите да даде такова освѣтление, то нека не пропусне случая да спомогне той, щото още въ тази сесия да се внесе на разглеждане доклада, който контролната комисия по държавнитѣ дългове е приготвила. Та молбата ми е: да се погрижи той да се внесе тукъ на разглеждане този докладъ.

Тѣй също ние нищо не знаемъ за този вжтрѣшенъ заемъ, по който въ счетоводнитѣ книги се отбѣлзва, че сж постѣпили 5½ милиона.

По въпроса за реквизицията, освѣтъ инцидентно казаното отъ мене, има много нѣщо още да се каже. Защо законътъ, вотиранъ отъ насъ, за кредита отъ 150 милиона лева до днесъ е далъ тия печални резултати? Има платени само 25.000 л. срѣщу записи и само 50.000 л. изплатени въ брой, независимо отъ полученото отъ прѣжитѣ данъци 20 милиона прѣзъ 1913—1914 г. Защо има тази небрежностъ по изплащането? Азъ говоря, независимо отъ 20-тѣ милиона лева, които сж получени срѣщу прѣжитѣ данъци; по реквизицията срѣщу кредита отъ 150 милиона лева, вотиранъ тукъ, сж изразходвани само 25.000 л., дадени навѣрно, нѣкому въ бонъ и 50.000 тсже дадени нѣкому въ брой. Защо е снрѣна, защо не функционира тая служба — изплащането на реквизицията? За мене е важно, че ние не можемъ да не се смуцаваме, когато виждаме, че по единъ такъвъ жизненъ въпросъ, какъвто е въпросътъ за изплащането на реквизицията, за което изплащане вотирахме кредитъ, наредихме законъ, пѣлата работа се намира въ застоѣ. Азъ мисля, че съ това

много се пакости — пакости се материално и морално. Напниятъ народъ трѣбва да има вѣра у своята държава; къмъ данъкоплатцитѣ, къмъ опѣзи, отъ които е вземала реквизиция държавата трѣбва да бѣде изправна. Азъ мисля, че г. министрътъ на финансите ни дължи отговоръ по този толкова сериозенъ въпросъ.

Ниничко не ни се каза досежно заема отъ 1913 г., на сума 250 милиона лева и досежно неговия авансъ отъ 120 милиона лева. Азъ мисля, че сме въ право да чуемъ нѣщо повече, не само затуй, защото, както знаете, едва-ли въ дневникитѣ на Народното събрание има нѣщо отбѣлзано по туй, което е минало въ камарата, по защото трѣбва да знаемъ за какво е реализиранъ този заемъ, защото, заедно съ него, сж свързани разходи и защото, най-послѣ, заедно съ него, може-би, да е свързана не само политиката, но и политическия животъ на България. Тѣй разбпрамъ азъ този въпросъ. Отъ това, което азъ мога да имамъ подъ ръка, констатирамъ, че този заемъ, който трѣбваше да се емитира на 30 септември, не успѣ да се емитира. Но отъ обстоятелството, че той не се емитира, по мосто разбиране, заемътъ не може да се смѣта за унищоженъ. Обаче авансътъ срѣщу този заемъ отъ 120 милиона лева е реализиранъ. Какъ е реализиранъ? Г. министрътъ на финансите обясни това тукъ единъ денъ, когато отговори на едно питане. Азъ ще си позволя да се поспира, за да се изкаже какъ азъ разбирамъ неговото реализиране. Смѣтката, г. г. народни прѣдставители, е слѣдната. Лихвата на аванса е 6%; годишната му комисиона е 1¼%. Всичко прави 7½%, взето за врѣмето отъ 18 юлий 1914 г. до 1 августъ 1915 г. Тия разноси голѣмитѣ банкери ги взематъ въ авансъ, одържатъ ги, и тѣ правятъ една сума отъ 9.325.000 л. и тѣ сж одържани, изядени за лихви и комисиони. Турете още 1½‰ гербъ, то прави 180.000 л. Значи прѣди да получимъ нѣщо, издени сж — и така му е редътъ — 9.505.000 л. Отъ 120-тѣ милиона остава чисто произведение, по чисто произведение въ франко — 110.495.000 л., които, обаче, за да влѣзатъ въ книгитѣ на Disconto Gesellschaft, трѣбва да се прѣвърнатъ по единъ уговоренъ курсъ, не по търговския курсъ, който е на пиятата, не по паритетния курсъ, който означава стойността на съдържащото злато въ една монета, а по уговорения курсъ, въ марки, т. е. всѣки 80 марки се считатъ 100 франка. Съ други думи казано, докато паритетниятъ курсъ се състои въ това, че въ всѣки 100 фр. злато има злато за 81 марка, докато търговскиятъ курсъ е, че за всѣки 100 фр. се даватъ 81½ марка срѣдно, то при уговорения курсъ 100-тѣ фр. струватъ само 80 марки. Това е уговорено по обичая. Тази сума отъ 110.495.000 фр. се прѣвърща въ марки — 80 марки за 100 л. Това се рече на всѣки 100 л. се изяжда 1¼ л. Въ случая се даватъ на държавата 88 и толкова милиона марки, а когато ще дойде да тегли българската държава, смѣтката ще бѣде друга. Тогава ние ще продаваме маркитѣ споредъ курса и, разбира се, курсътъ тамъ ще бѣде 81'40, 81'50 или 81'60. При това азъ не говоря за аномални врѣмена, а за нормални. Тѣй че това чисто произведение, прѣвърнато въ марки, значително ще се намалява, когато срѣщу маркитѣ ще искаме франка. Досега сж постѣпили въ държавното съкровище за изплащане на различни задължения 44.880.207'33 л.; съкровищни боново на Военното министерство, пакъ сж платени отъ него 4.113.558'85 л. Длъжно е управлението на Disconto Gesellschaft да плати сега 30 милиона лева въ Виена и длъжно бѣше на 7 августъ да тури на разположение на Руския государственъ банкъ сумата отъ 27.724.676 л. срѣщу заема отъ 10 милиона рубли къмъ Руско-азиатски и азовски банкъ. И понеже тази сума се държи въ депо отъ 7 августъ, по тази смѣтка българската държава отъ цѣлия авансъ отъ 120 ми-

лиона остава да получи 3.776.388 л. Но убеден съм, че ще получи по-малко, защото моето смѣтане не отговаря точно досежно прѣсмѣтането на банката.

А. Буровъ: Г. Ляпчевъ, позволете една малка поправка. Вие казахте 1½% гербовъ сборъ прави 180 хиляди, а то прави милионъ и 800 хиляди.

А. Ляпчевъ: На хиляда трѣбва да е, а не на сто, защото съкровищницѣтѣ бонове не се таксуватъ като обикновенитѣ цѣнни книжа.

Д-ръ Н. Санаровъ: Тѣй.

Д. Кьорчевъ: Друга е системата.

А. Ляпчевъ: Да.

Тукъ се говори, че авансътъ е реализиранъ. Това е, г. г. народни прѣдставители, реализирането. По що се отнася до сумата отъ 27.724.676 л. или кръгло 28 милиона, азъ бихъ желалъ да зная отъ г. министра на финанситѣ, какви мѣрки е взелъ той, щото тази сума, която ние дължимъ въ Петербургъ и заради която ние плащаме лихви по аванса отъ 120 милиона, да не остава въ тефтеритѣ на г. г. банкеритѣ отъ Берлинъ, които ще вложатъ въ депо 28 милиона лева; нѣкакъвъ уговоренъ процентъ ще дадатъ отъ 2%, когато срѣщу него отъ насъ сж вземали 6%, заедно съ комисионата си 7½, плюсъ по сжщата сума като ще платимъ въ Русия, ако се не лъжа, 5½%, заедно съ комисионата 5½%, значи да плащаме двойни лихви; защото, изоставенъ въпросътъ, г. г. народни прѣдставители, това си е редовно да плащаме двойни лихви. Г. министърътъ на финанситѣ нѣма ли длъжностъ да вземе мѣрки, да спаси държавата отъ такъвъ единъ излишенъ разходъ на двойни лихви? Най-елементарното нѣщо, което се налага, то е слѣдното: да се поискатъ тѣзи пари и да се занесатъ тамъ, където трѣбва да се платятъ, а ако държимъ сумата въ Берлинъ, това е доста несприятелствено за министра и, безспорно, свързано съ доста голѣми загуби за нашата държава.

(Прѣседателското мѣсто заема изново подпрѣдседателятъ г. д-ръ С. Ивановъ)

При това положение, г. г. народни прѣдставители, за аванса азъ ви казахъ, че той отъ формално гледище се е реализиралъ. Но да-ли стопанисването е пълнообразно, остава да ми отговори г. министърътъ на финанситѣ, когато ще ми каже какви мѣрки е взелъ, за да не плащаме двойни лихви поне по тази сума.

Що се отнася до разпрѣснатия слухъ, че съ не-емитиране заема на 30 септември, ние сме въ правото да се откажемъ, не зная да е сторено нѣщо. Ние бихме били въ правото да се откажемъ, но такава нѣщо не е направено досега. Азъ обичамъ да вѣрвамъ, че г. министърътъ на финанситѣ, който завчера ни заяви, че при тѣзи голѣми нужди на държавата, които се явяватъ, ние трѣбва да се помачимъ да създадемъ нови ресурси, ще си спомни, че единъ отъ най-добритѣ ресурси е каменновъглената мина, за която кой каквото ще да говори, тя прѣдставлява единъ търговски капиталъ отъ 25 милиона лева, а при разумно стопанисване, единъ бж-джитъ сигуренъ чистъ годишенъ доходъ за държавата отъ 3—4—5 милиона лева. Освѣнъ това, тя държи въ рѣцѣтъ си всичката българска индустрия, която ужъ ще развиваме, като попадне въ други рѣцѣ, индустрията трѣбва да сложи своитѣ ключове тѣмъ и отъ тѣхъ да чака заповѣди. Е добръ, щомъ се прави апелъ да създадемъ нови ресурси, да обогатяваме страната, азъ обичамъ да вѣрвамъ, че г. министърътъ на финанситѣ ще се досѣти за тази каменновъглена мина, която е огнището за развитието на българската индустрия.

Г. г. народни прѣдставители! Често пити, когато сме искали редовното вписване и отнасяне на разнитѣ кредити по разнитѣ бюджети, г. министърътъ на финанситѣ ни е казвалъ: „Нѣма защо да ги отнасяме къмъ този или онзи бюджетъ, защото азъ ще ви дамъ единъ compte de la guerre — една смѣтка по войната. Ние не чухме тази смѣтка по войната, защото онова, което чухме е съвѣтъ малко, съвѣтъ непълно. Разбирамъ, че една смѣтка за една война може да се прави по отношение на фиска, какво собствено е излѣзло отъ държавната хазна; какво ще излѣзе, какво, прѣди всичко, е напакостено; една смѣтка по една война може да се прави и по отношение на това, какво е излѣзло отъ народа. За това, второто, ние нѣма и да говоримъ. Само една молба. Въ Министерството на търговията, промишлеността и труда бѣше прѣдвидено отъ Дирекцията на статистиката да се поработи върху този въпросъ, докогато има прѣсни данни. Ако добръ си спомнямъ, пужнитѣ кредити за текущия бюджетъ не се прѣдвидѣха. Съжалявамъ, че не е направено нужното, за да можемъ да добнемъ тая свѣтлина, но съ пакъ, обичамъ да вѣрвамъ, имайки прѣдъ видъ трудолюбието на хората, които управляватъ статистиката, интересътъ личенъ, благородната имъ амбиция да създадатъ нѣщо, дано да могатъ единъ день да ни дадатъ една картина по-пълна, по-приближена до истината — като какво струва тази война на българския народъ. Но ако това е мѣчно, ако за него се иска доста работа, смѣтамъ, че може да се каже, какво тая война струва на българския фискъ. И въ тоя случай засега азъ идвамъ да се съглася съ кръглата цифра, дадена още прѣди 16 юний отъ г. Теодора Теодоровъ, за фиска — тя е единъ милиардъ: съ инвалиднитѣ му пенсии, съ това, което е похарчено, съ това, което трѣбва да се набавлява, съ всичко. Защото вие виждате, г. г. народни прѣдставители, че г. министърътъ на финанситѣ ви каза: „Изразходвали сме прѣзъ войната 296 милиона лева, но прѣдвидѣли сме да изразходваме слѣдъ войната 425 милиона лева — реквизиция, 150 милиона за ново въоръжение, 50 милиона кредитъ за мобилизация.“ На тази послѣдната дума, азъ ще се спра по двѣ причини: по първата, че когато се вотираше законътъ за свѣрхсмѣтенъ кредитъ отъ 50 милиона лева за евентуална мобилизация, г. министърътъ на финанситѣ пожела, къмъ послѣдния членъ, дѣто се говори отъ кждѣ ще се посрѣщне тази сума, да каже: отъ заемъ, отъ съкровищни бонове и отъ авансъ отъ заема за 1914 г. И азъ съмъ радъ да чуя, да-ли г. министърътъ на финанситѣ тогазъ, като имаше въоръжно идеята да задържи 30-тъ милиона, които сега ще плаща на Wiener Bank-Verein и да изтегли ония 27 милиона, за които прѣди малко говорихъ и които стоятъ въ депо, та тѣхъ да прибере, не е направилъ нѣщо въ това отношение. А виждаме, че по този кредитъ е започнало да се правятъ разходи. Значи, г-да, вмѣсто да споримъ, ще воюваме или или не? — ние по кредититѣ воюваме. Заповѣдайте: свѣрхсмѣтенъ кредитъ на Военното министерство, указъ № 99 отъ 1914 г. за мобилизация — 50 милиона лева; произведенъ дѣйствителенъ разходъ до 31 октомври — 84.979.16 л. На какво основание?

Д. Кьорчевъ: Въ закона за мобилизацията бѣше погрѣшна редакцията въ мотивитѣ.

А. Ляпчевъ: А, погрѣшна била редакцията! Г. Кьорчевъ, ако вие го прѣвѣрнете пакъ за друго нѣщо да бжде този кредитъ, то тогава дѣйствително ще побъркваме всичко.

Д-ръ Н. Санаровъ: Г. министърътъ на финанситѣ заяви, че не е похарчилъ петъ пари отъ 50-милион-

ния кредит и да молимъ Бога да не похарчи отъ него.

А. Ляпчевъ: Както знаете, азъ съмъ вашъ контролоръ въ управлението на държавните и гарантираните отъ държавата дългове. Азъ констатирамъ само това, което е. Сега още, ако тѣзи 84.970.16 л. биха могли да му донесатъ 57-тъ милиона, може-би...

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: То ще бѣде голѣмо чудо.

А. Ляпчевъ: Но изглежда, че българската политика не може никого да върже за понос си, а само хората ни връзватъ.

Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ това, което казахъ по занимающия ни въпросъ, да слѣзна отъ тази трибуна, безъ да взема прѣдъ видъ изключителния моментъ, който ние прѣживяваме, с неутра-мально. Поправянето на разстроения български финан-си изисква миръ и дълготъ миръ, а ние имаме кредити за евентуална мобилизация, ние, не зная какъ, по своето разбиране, на политиката си, имаме начало за изразходването на тѣзи кредити, значи начало на мобилизация. Ако при нормално врѣме, при мирно врѣме, тежкостта отъ войната ще идватъ тепърва, то при туй разстроено врѣме тѣ сж такива, че трѣбва да ги поизоставимъ, защото прѣди да редимъ държавните финан-си, всѣки единъ отъ насъ е заставенъ да се попита, какъ да запазимъ политическия си животъ, какъ да гарантираме цѣлостта на държавата си, за която г. министъръ-прѣдседателъ и министъръ на външните работи ни увери, че е гарантирана, и да постигнемъ нѣщо не идеално, но онова, което ни се пада, онова, което имаме, онова, което ни се отне и послѣдната дума по което Европа не каза, но противъ което, не зная пакъ, бѣдещиятъ историкъ ще каже, че самитѣ ние въз-станахме съ своитѣ дѣйствия. Защото, г. г. народни прѣдставители, когато привършвахъ моята рѣчь по бюджетопрокта за текущата година, азъ обърнахъ вниманието на едно — съ срѣдни политика не се прави, съ пакости на другитѣ почалба не се добива, и съ слабата си сила могахъ да се изоставятъ срѣднитѣ, да се не гледа кой какво ще загуби, а да се има прѣдъ видъ само едно — какво ние ще спечелимъ. Защото политика, безъ равновѣсие въ мозъка, безъ спокойно разсъждаване върху фак-титѣ, както сж се сложили въ дадения моментъ, нѣма. Е добръ, застанаха ли сме ние на тази почва? Ако ние бѣхме застанаха на тази почва, азъ съмъ дълбоко убѣденъ, г. г. народни прѣдставители, че нѣмаше да се намѣримъ въ туй затруднено положе-ние. Защото днесъ, всѣки единъ отъ насъ, повече или по-малко — не зная за г. г. министритѣ, па не е чудно и тѣ — при всѣка новина, която иде отъ бойнитѣ полета, се намира въ затруднение: печели единиятъ — не струва, печели другиятъ — пакъ не струва. Какво показва това, г. г. народни прѣдста-вители? Това показва само едно — че сме си изгу-били пжтя. А че този пжтъ е изгубенъ, азъ не мога да сѣдя по държавната архива, азъ сѣдя по обек-тивните признаци. Добръ, тукъ отъ г. министъръ прѣдседателя, слѣдъ дебатитѣ по отговора на тро-ното слово, ни се даде да разберемъ, че той съ всички държави е много добръ, съ голѣмитѣ и съ малкитѣ; съ единъ отъ малкитѣ е искренъ, съ други е въ много добри отношения,...

А. Христовъ: Съ цѣлия свѣтъ.

А. Ляпчевъ: ... и че той прилича на единъ кормчия, който държи кормилото, готовъ да отиде на което щете пристанище и да си нагласи рабо-тата, тогавъ, когато неговиятъ колега г. Пешевъ дойде да ни заяви: „Г. г. народни прѣдставители,

ние имаме една политика, съ нея сме свързани, и когато видимъ, че тя не върви, нѣма да ни има“. Има ли нѣщо общо въ тия декларации?

Министъръ Д. Тончевъ: Не въ този смисълъ говорѣй той.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Въ другъ смисълъ.

А. Ляпчевъ: Г. министъръ Пешевъ го каза слѣдъ Васъ, г. министре.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Не сте го разбрали.

А. Ляпчевъ: Въ този смисълъ говори, който казахъ.

Министъръ Х. Поповъ: Той каза, че общопар-тиенъ кабинетъ не ще. Когато вашата политика е нужна, тогава ще заповѣдате тукъ, а ние ще сед-немъ тамъ. Защо измѣрватъ думитѣ му?

А. Ляпчевъ: Вчерашниятъ министъръ на вън-шните работи, който минава за голѣмъ познавачъ и голѣмъ разузнавачъ на всичкитѣ тѣкности по европейската дипломация, по който забравя — да ме извини — най-елементарнитѣ работи, той кара, кара българския корабъ, и слѣдъ като го уви въ единъ хаосъ, каза: ние сме се крили въ едно за-ливче и тамъ почиваме. Г. Радославовъ знае кждѣ плува, знае на кждѣ ще го привлѣкатъ, г. Гена-диевъ стои въ заливчето. Азъ се питамъ: това заливче да не е Златниятъ рогъ? Но голѣмиятъ въпросъ за мене, отъ гледището на политиката на България е — не политиката на днешния кабинетъ или на тази и онази партия; признавамъ, че поли-тиката на кабинета е политика на България — дали ние не допринесохме нѣщо, това заливче да се раз-строи? Не зная. Не ще съмнително. Турция е една държава, която сама си направила работитѣ. Но ако вне потърсите логика въ политиката на българ-ското правителство, което днесъ раководи едоби-нитѣ на България, вне ще трѣбва да излезете отъ слѣдния упрекъ, правенъ противъ бившето прави-телство. България имаше да рѣшава два въпроса: македонския въпросъ, националенъ, бързъ, мъчителъ, и докогато него не разрѣши, никакътъ другъ не трѣбва да започва; трѣбваше слѣдъ Люле-Бургазъ или кждѣ да е, да сключи миръ съ турцитѣ, да се сдружи, да остави тѣ да живѣятъ и ние да живѣемъ, и отъ тѣхъ нищо да не търсимъ. Но, ако сѣдбата иска, мимо нашата воля, и Турция да се измѣсти териториално, не ще съмнително, всѣки турчинъ ще разбере, че България ще пожелае да слѣзе заедно съ Марица, тамъ, дѣто се слиза. Значи, това остава другъ пжтъ да се рѣшава. Това бѣше упрекътъ, който се правѣше на бившето правителство, упрекъ, основателенъ. Добръ, политиката, която се води днесъ, успѣ ли да държи отдѣлно тѣзи два въпроса? О, не! При тази голѣма конфлация, както я нари-чатъ, при бѣдещия катаклизъмъ на политическата карта на Европа, дѣто всички ще се прѣустроятъ, въ нея влѣзе и Турция, като воююща страна. Голѣмиятъ въпросъ ще бѣде — какво е сторило бъл-гарското правителство, като добръ слѣдъ на Тур-ция, да прѣдотврати Турция отъ тази авантюра, както я наричатъ хората, стояща далечъ и запн-тересована отъ съществуването на Турция на Бос-фора и Дарданелитѣ.

Министъръ Х. Поповъ: Ще пратимъ Васъ да спрете и Турция, и едновременно ревизия на всички договори да наложите. Ние не можемъ да сторимъ това.

А. Ляпчевъ: Ако българското правителство не е направило нищо, то е сбъркало. Но ако пъкъ нецарството иска да докаже единъ денъ, че то е спомогнало на тази авантюра, то, г-да, вие не знаете какво ви чака, вие сами сте напуснали политиката, въ името на която дойдохте, вие я развалихте и за васъ вече заливчето отиде, нѣма го, то не е спокойно, то е по-опасно, отколкото даже откритото море, защото неговитѣ вълноломи не държатъ.

За да завърша, г. г. народни прѣдставители, азъ не мога да не кажа двѣ думи досежно народния гений и любовта къмъ отечеството. Народниятъ гений? Това е иронията на съдбата. Тѣзи хора, които дѣйствително могатъ да иматъ най-малка връзка съ бита на народа, които най-малко държатъ смѣтка за това, което е скъпо на народа, тѣ говорятъ за народенъ гений. Онзи народенъ гений, който не е свързанъ съ това, което е здраво легнало въ традициитѣ на единъ народъ, е поемѣшище, той не е народенъ гений.

Нѣкой отъ дѣсницата: Това по бюджета ли е?

Д. Кьорчевъ: Посочете традициитѣ.

А. Ляпчевъ: Вие ги знаете. Тѣ не могатъ да се търсятъ изъ кръчмитѣ на Букурещъ и другадѣ, тѣ трѣбва да се търсятъ тукъ. Познайте народа си и го разберете. За разрѣшението на тѣзи голѣми въпроси вземете голѣмия масштабъ, както ви казва приятелътъ на България, недѣйте се завира въ черупката си и недѣйте се свива въ кюшетата, та да смѣтате, че свѣтътъ ще потегли така, както вие искате. Вие трѣбва да държите смѣтка на това, което става въ свѣта — масштабътъ е голѣмъ — което става въ Европа. Кой каквото ще да говори, но трѣбва да признаемъ, че има и войни икономически, има и войни расови до извѣстенъ размѣръ.

Д. Кьорчевъ: Расови войни!

А. Ляпчевъ: Да, г. Кьорчевъ, има и расови елементи въ тая война.

Д. Кьорчевъ: Вие сте икономистъ и се занимавате съ тѣзи въпроси!

А. Ляпчевъ: Да, и съмъ берлински възпитаникъ при това, познавамъ по-добръ Германия, отколкото я познава г. Пеню Даскаловъ, който отиде да я изучава.

П. Даскаловъ: Били сте изъ нѣкой кюшета.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля.

А. Ляпчевъ: И като икономистъ и политикъ азъ ще ви кажа едно нѣщо, че, ако дойдете да ме запитате, да-ли азъ ще спомогамъ на икономически силния, на хомогенния да вземе върхъ — защото Германия е хомогенниятъ въ днешната борба — нѣма Австрия, Австрия е единъ пионеръ, авангардъ на германеца — да-ли ще услужа на хомогенното и на икономически силното, което ще командува, азъ ще ви кажа, че нѣма да направя това. Нека и безъ мене се отвори пѣтътъ отъ Берлинъ за Багдадъ — нѣма нужда отъ моето участие — защото и когато ще спечеля съ помощта на този съюзъ, отъ гледището на икономията, азъ съмъ изгубилъ, азъ съмъ прѣвърналъ народа си въ Dünge-träger, да носи торъ на чуждата нива.

Отъ лѣвицата: Bravo! (Ржкоплѣскане)

А. Ляпчевъ: Азъ обичамъ Германия, училъ съмъ се въ нея, цѣня нейната култура и нейния народъ,

но и ризата стрва, обаче кожата повече боли и за нея трѣбва да държа смѣтка. Г. г. народни прѣдставители! За народенъ гений говори и г. Вазовъ въ своята пиеса „Хъшове“, дѣйствието на която се разиграва въ Букурещъ. Това ли е народенъ гений? Колко слабо познание на народа си и колко незначително на това изкуство, което се изисква за управлението на народа — политиката.

Д. Кьорчевъ: Има народенъ гений днесъ.

А. Ляпчевъ: Да, но той се проявява въ друга държава. Това е нашата съсѣдка. Вие се удивлявате и азъ се удивлявамъ на резултатитѣ на всичката онази мажественостъ и на всичката онази бойкостъ, която тя показва. Това не можемъ да го скриемъ. Но тамъ се проявява народенъ гений, защото този народенъ гений върви въ своя народенъ пѣтъ, а не въ побъркания пѣтъ. Да се парадирва съ любовта къмъ отечеството си и да се има прѣдъ видъ, че трѣбва да се спечели признанието, че единъ-кой си се грижи за насъ, то е, най-малко, кощунство. Азъ признавамъ любовъ къмъ отечеството у единъ Венизелосъ, който, като се намѣри въ такъвъ моментъ прѣди балканската война, каза на своитѣ кръстници: „Не можете да влѣзете въ Народното събрание на Гърция, чийто министъръ-прѣседателъ съмъ азъ“. Това е любовъ къмъ отечеството, а не е любовъ къмъ отечеството да се надпрѣварваме кой какъ да бѣде по-угоденъ, да изкаже нѣкоя по-голѣма дума: „Сърбинъ ли? Азъ сърбинъ не прибирамъ въ къщата си“. Чудо голѣмо! Че това е дребнавость, че това е неразбиране на работитѣ.

К. Панайодовъ: И Вие приемате да се цѣлуватъ съ тѣхъ!

А. Ляпчевъ: Като имаме прѣдъ видъ и тази любовъ къмъ отечеството, и това смѣшението на разбиранията, относително външната политика, г. г. народни прѣдставители, ...

К. Панайодовъ: Язкъ, че сте македонецъ!

А. Ляпчевъ: О, г. Панайодовъ, много погрѣшно поставяте въпроса. Тѣй поставенъ въпросътъ, азъ желая да се обясня съ Васъ. Македонецъ!

К. Панайодовъ: За кого казвате, че не приемалъ сърбинъ въ къщата си?

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, г. Панайодовъ.

К. Панайодовъ: Ние считаме, че приемането на Маринковича и приказкитѣ съ него е позоръ за единъ българинъ.

М. Такевъ: Разбрахме.

К. Панайодовъ: Който го е приелъ, той е извършилъ едно прѣдательство къмъ българскитѣ интереси.

А. Ляпчевъ: Г. Панайодовъ само потвърждава, само илюстрира, г. г. народни прѣдставители, моята мисль, а именно, че любовта къмъ отечеството у извѣстни хора ...

К. Панайодовъ: Маринковичъ не можемъ да приемемъ въ къщата си — разберете.

А. Ляпчевъ: ... се свързва съ печалното, врѣменно, фалшиво, невѣрно, нездраво, несигурно политическо положение. При тази констатация, осно-

вапа на обективни признаци, на крайно обективни признаци, . . .

Д. Кьорчевъ: На Ваши субективни признаци.

А. Ляпчевъ: Да. — . . . азъ напускамъ тази трибуна съ пожелание: невѣдомото отъ хората, което може да бѣде съдбата на България, дано да бѣде добро, загуй, защото ходѣтъ, направлението на управлението далече и далече не може да ни успокои за онова, къмъ което ние имаме право и основание да се стремимъ. (Ржонгѣскане отъ лѣвницата и лѣвния центъръ)

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Марко Турлаковъ.

А. Буровъ: Дайте малко почивка.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Чункимъ много работихме, та има нужда отъ малко почивка.

М. Турлаковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Завчера чухме експозето — на модеренъ езикъ речено, изложението на г. министра на финанситѣ. Ако си спомните, г. министърътъ въ своето изложение, между другото, каза така: „Допълътъ съмъ до убѣждение, че на-да-ли ще могатъ да се направятъ съкращения. Еднѣжъ“ — казва — „единъ разходъ вписанъ въ бюджета, мжко се прѣмахва“. Най-послѣ „признавамъ“ — казва — „че тия икономии не сж още достатъчно проучени“. Това сж ония икономии, които той смѣта, че могатъ или, които други смѣтамъ, че би могло да станатъ въ бюджета.

Г. г. народни прѣдставители! Смѣтнахъ за необходимо, прѣди да започна рѣчта си, да ви напомня тия думи на г. министра на финанситѣ, защото по-нататѣкъ въ своята рѣчъ азъ ще има да се спра на нѣколко въпроси, обяснението и изводитѣ на които ще трѣбва да правимъ отъ бюджетопроекта на г. министра и отъ неговата надежда за сключване бюджетното упражненіе за настоящата 1914 г. Когато ще трѣбва да търсимъ обяснение на тѣзи работи, ще трѣбва да се спремъ на тая изповѣдь на г. министра на финанситѣ.

Слѣдъ тия бѣлѣжки, г. г. народни прѣдставители, азъ прѣминавамъ къмъ сжщността на въпроса. Но прѣди да влѣза въ ония разсуждения и въ разборъ на ония кредити, които г. министърътъ на финанситѣ прѣдвижда въ своя законопроектъ, считамъ за необходимо да се спра на единъ въпросъ, който вачекна г. министърътъ въ началото на своето експозе и обясни въ края на своето изложение. Ще се спра, г. г. народни прѣдставители, на надеждитѣ на г. министра за приключване на бюджетното упражненіе за настоящата година съ единъ дефицитъ отъ около 25 милиона лева, споредъ неговитѣ прѣсмѣтания. Спирамъ се на този въпросъ да обмѣни съ васъ нѣколко мисли, за да видимъ, да-ли тѣзи надежди на г. министра, относително това какъ би свършилъ бюджетътъ на настоящата 1914 г., ако би било нормално врѣмето, тѣй, както той ни ги очерта съ дебели черти и съ голѣми пожелания, както ни ги е очерталъ и описалъ на стр. 20 отъ бюджетопроекта, да видимъ, казвамъ, да-ли тѣзи надежди сж вѣроятни. Г. г. народни прѣдставители! Необходимо е да се направи тази смѣтка по нѣколко причини. Прѣди всичко ще забѣлѣжа, че г. министърътъ на финанситѣ, като прави своитѣ изчисления за вѣроятния дефицитъ на настоящето бюджетно упражненіе за 1914 г., домогва се до данни отъ миналитѣ постѣпления, отъ миналитѣ бюджетни упражненія на държавата и за негово щастие и

наше нещастие избралъ е едно бюджетно упражненіе, което отъ 10 години насамъ единствено е дало най-добри резултати на държавната казна. Г. министърътъ на финанситѣ, за да ни залѣже ли, за да ни кандаджиса ли, да го кажа, е взелъ цифритѣ и постѣпленията на бюджетното упражненіе отъ 1911 г. Г. г. народни прѣдставители! Прѣдъ мене е едно изложение за положението на държавното съкровище, издадено официално за м. юний, въ което, между другото, азъ намирамъ данни за приключванията и постѣпленията по бюджетитѣ отъ 1906 г. до настоящата година. Нѣма да се връщамъ по-назадъ да търся други данни. Какво намираме у тѣхъ? На стр. 20 и на стр. 24 можете да направите слѣдното сравнение. Ако вземете да правите изчисления или сравнения, ще констатируете — тукъ сж готови цифритѣ и трѣбва да направимъ само нѣкои малки прѣсмѣтания — че 1911 г. е оная отъ бюджетнитѣ упражненія на България, която е дала най-добри резултати. Защо? Лесно е, г. г. народни прѣдставители, да си обяснимъ тая работа. Прѣди всичко, ние не трѣбва да забравяме, че България е земеделска страна, и, като такава, нейното бюджетно равновѣсие се регулира отъ благоприятната земеделска реколта въ дадена година.

Д-ръ П. Табурновъ: За сжщата година.

М. Турлаковъ: За сжщата година. Когато вземете думата да говорите, Вие бързо-бързо ще се изказвате, г. Табурновъ.

Д-ръ П. Табурновъ: Споредъ реколтата на дадена година, ще сждите за бюджетното упражненіе на сжщата година.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Като правя сравнение на бюджетнитѣ упражненія отъ 1906 г. до 1913 г., на която вече имаме приключено бюджетното упражненіе, азъ намирамъ слѣдното: постѣпили до края на бюджетното упражненіе за 1906 г. — 133 милиона лева — безъ дребнитѣ цифри; за 1907 г. — 143 милиона лева; за 1908 г. — 147 милиона лева; за 1909 г. — 161 милиона лева; за 1910 г. — 178 милиона лева; за 1911 г. — 198 милиона лева; за 1912 г. — 170 милиона лева и за 1913 г. — 168 милиона лева, както ни ги посочи и г. министърътъ завчера. Като обърнете на стр. 20 отъ това сжщото положение за приходитѣ, за приключването на бюджетнитѣ упражненія, ще намѣрите, че сравнени тия цифри съ постѣпленията до края на годината, получава се слѣдното нѣщо. Отъ 1 януарий до 30 юний, докогато се приключва бюджетното упражненіе на изтеклата година — тия данни, за които сега ще ви говоря, се отнасятъ за врѣмето слѣдъ като изтече финансовата година и започнатъ 6-тъ мѣсеца, въ които се правятъ операциитѣ за изтеклата година, ще намѣрите, че прѣзъ тия 6 мѣсеца, прѣзъ които постѣпватъ приходи за смѣтка на изтеклото бюджетно упражненіе, сж постѣпили слѣднитѣ суми: за 1906 г. — 8,373,091 л.; за 1907 г. — 9 милиона лева; за 1908 г. — 9 милиона лева; за 1909 г. — 12 милиона лева; за 1910 г. — 13 милиона лева; за 1911 г. — 20 милиона лева; за 1912 г. — 17 милиона лева и за 1913 г. — 24,590,968 л. Г. г. народни прѣдставители! Като събънете тѣзи пера, ще намѣрите, че до края на всѣка една бюджетна година, прѣзъ финансовата година, само прѣзъ 12-тъ мѣсеца, за които се отнасятъ бюджетнитѣ постѣпления сж постѣпили слѣднитѣ суми: за 1906 г. — 124 милиона лева; за 1907 г. — 134 милиона лева; за 1908 г. — 138 милиона лева; за 1909 г. — 149 милиона лева; за 1910 г. — 161 милиона лева; за 1911 г. — 178 милиона лева; за 1912 г. — 162 милиона лева и за 1913 г. — 144 милиона лева, Това

е постъпило пръв път течение на финансовата година. Какво показва това? Ако, г. г. народни представители, вземем същото изложение и видим какви постъпления е имало пръв път първите 6 месеца на всяка финансова година и ги сравним със сумата, която са постъпили пръв път вторите 6 месеца от същата финансова година, ще намърим най-първо, че пръв път второто полугодие от финансовата година са постъпили за 1907 г. — 74 милиона лева; за 1908 г. — 80 милиона лева; за 1909 г. — 86 милиона лева; за 1910 г. — 100 милиона лева; за 1911 г. — 110 милиона лева; за 1912 г. — 84 милиона лева и за 1913 г. — 91 милиона лева. Ако сравним тия суми, които са постъпили пръв път второто полугодие на финансовата година със общите постъпления, ние ще намърим смътката на г. министъра на финансите, по отношение на 1911 г., права. Но сравнете тия цифри със тия за другите години — за 1907, 1908, 1909, 1910, 1912 и 1913 г., вие няма да намърите онова изчисление, което г. министърът на финансите ни изтъква във своето скъпозе. Ако бяхме при нормално време — така каза г. министърът на финансите — щяхме да имаме постъпления за 1914 г., до края на бюджетното упражнение, не 200 милиона лева, а 317 милиона лева. Г. г. народни представители! Ще ме извините, ако отнех няколко минути от времето ви, за да ви представя туй положение, от което г. министърът искаше тъй щедро да използва своите цифри за своя бюджетопроект, който ни поднася тук. Да вземем от нормалните години оная година, която е дала най-благоприятни резултати и въз основа на нея да вадим изводи за една година, която е твърде обратна — най-ненормално време — това е да извините, според мене, не похватат на добър икономист; хората го наричат с друг един — такава смътка правят фалиралите евреи.

Че тъй е положението, достатъчно е да направим едно малко сравнение. По бюджета за 1907 г. са постъпили всичко 148 милиона лева; само пръв път второто полугодие — 74 милиона лева, а заедно с другите 6 месеца, от 1 януарий насетив — 83 милиона лева. Сравнете с цялата сума на постъпленията — 148 милиона лева, ще намърите, че не може да ви даде повече от двойно, колкото са дали първите 6 месеца. Пръв път първите шест месеца имате 60 милиона лева, а сетив имате за 12-ти останали месеца всичко 83 милиона лева. Ако вземете 1908 г. ще имате 80 милиона лева, пръв път второто полугодие на финансовата година и 9 милиона пръв път 6-ти месеца на бюджетното упражнение от следващата година; имате, значи, 89 милиона лева, а всички постъпления пръв път нея година са 147 милиона лева. Не можете да извадите от тук оная пропорция, която вадят г. министърът. Идете на 1909 г. Ще намърите, че са постъпили всичко 161 милиона лева пръв път бюджетното упражнение; само пръв път второто полугодие са постъпили 86 милиона — половината — и 12 милиона лева пръв път последните 6 месеца от бюджетното упражнение.

Г. г. народни представители! Че действително така вървят постъпленията в държавната хазна при нормално време, а не както г. министърът искаше да ни убеди с изводите си от положението за 1911 г., достатъчно е да си спомняме, че по-голямата част и най-възроитните приходи, най-сигурните дори източници, ако щете, в нашия бюджет, съ които г. министърът се хвали във своето изложение и изтъква тук в бюджетопроекта постъпленията от доходите от съобщения и от вносни мита, постъпват само пръв път 12-ти месеца на финансовата година, а не и пръв път следващите още 6 месеца от бюджетното упражнение. Ако 1911 г. е дала такъв благоприятен резултат за

държавното съкровище, това се дължи, въроятно, на туй, че въ 1910 г. пръв път данъци, по някои причини, не са могли да постъпят, и по-голямата част от тях е постъпила въ държавното съкровище пръв път зимните месеци и пръв път останалите месеци от бюджетното упражнение, а не пръв път течение на самата финансова година. Най-послѣ, че това е било така, може всеки от вас — особено тия, които боравят между земеделското население — да си спомни, че годините 1910 и 1911 по отношение на реколтата, по отношение на земеделските произведения, бяха доста благоприятни години. Ако не беше плодородието на 1912 и 1913 г., едва ли г. министърът можеше да констатира постъпления въ бюджетното упражнение и на 1913 г. на сума 160 милиона лева, защото благодарение на добрата земеделска година, на добрата реколта пръв път 1912 г. имаше запаси, които дадоха резултат за държавното съкровище пръв път останалите месеци от бюджетното упражнение на 1913 г.

Г. г. народни представители! Азъ се спрѣхъ на този въпрос, най-важният, защото искахъ съ данни, взети отъ самите държавни книги, отъ смѣтководството на държавата, на онова смѣтководно бюро, което се намира подъ вѣдомството на г. министъра на финансите, да ви изтъкна колко фалшиви и колко едностранчиви са цифрите, съ които си послужил г. министърът на финансите, за да излъже прѣдъ насъ и да ни плете шарени кошници за благоприятното положение на държавното съкровище, ако не беше настъпила тая криза.

Сега, като оставямъ тоя въпросъ на страна, азъ се спирамъ на втория въпросъ. Г. министърът на финансите прави изчисления, прави смѣтки, че дефицитътъ, недостигътъ, недоимъкътъ въ бюджетното упражнение на 1914 г., споредъ неговите изчисления, щѣлъ да бѣде, при сегашното положение, не повече отъ 25 милиона лева. „Не мога, казва, съ вѣроятностъ да твърдя, надѣвамъ се“. Г. г. народни представители! Моните прѣсмѣтания, моните изчисления, въз основа на данните отъ държавното смѣтководство, говорятъ обратното. Не 25 милиона ще бѣде дефицитътъ при настоящето положение. Голяма дефицитътъ ще бѣде много по-голямъ. Но, азъ искамъ да твърдя и поддържамъ това, че не само неблагоприятните условия, въ които се намира държавната хазна и държавата ще да са причина за този дефицитъ; но и нормално да бѣше времето, пакъ, споредъ моните прѣсмѣтания, бюджетното упражнение на 1914 г. щѣше да се свърши съ дефицитъ. Ще кажете защо? Ако вземемъ дори това положение, съ което г. министърът на финансите си служи, (за 1911 г.), ние пакъ ще трѣбва да направимъ едно отсѣгашно отъ него, макаръ то да е най-щастливото за неговите прѣсмѣтания. Г-да! Вамъ е извѣстно, че когато тукъ се разискваше бюджетътъ за настоящата 1914 г., между другото, отъ своя страна, азъ ви изтъкнахъ едно съображение, поради което не допускахъ, не вървахъ и не вървамъ, че прѣсмѣтането на г. министъра, по отношение на едно-два пара — главните параграфи на които той възлагаше надежда — ще се реализиратъ и при най-добро желание и при най-благоприятни обстоятелства. Вие си спомняте, че г. министърътъ излъже съ едно перо, което виждаме сега намалено. Г. министърътъ на финансите тогава казваше: Имате отъ вносните мита постъпили до м. юний или за първите 5 месеца — прѣдставляваше ни тогава нѣкакви смѣтки — такива и такива постъпления. Понеже това е първото полугодие, а всекога пръв път първото полугодие въ държавната хазна постъпятъ по-малко приходи, отколкото пръв път второто, въз основа на туй г. министърътъ, по аналогия, както го викатъ на наученъ езикъ, правѣше изчисления, че отъ мита на вносните стоки ще постъпятъ много повече, отколкото той прѣдвижда. Г. г. на-

родни представители! Моят бълблжка по поводъ на това прѣдвиждано отъ г. министра бѣше слѣдната. Азъ ви изтъкнахъ, че никоѣ пътъ не трѣбва да правимъ заключения отъ постъпването на единъ доходъ, който иде, възъ основа на внесенитѣ стоки, слѣдъ една година, прѣкарана въ война, година, която е била затворена, тъй да се каже, за вътрѣшния пазаръ отъ външнитѣ стоки. Вамъ е извѣстно, какво твърдѣхъ азъ тогава: слѣдъ войната, която прѣкарахме, ние се намираме, казахъ азъ, въ единъ отливъ, тъй да се каже, въ вътрѣшния пазаръ, по отношение на външнитѣ стоки. Онова, което се консумираше, бѣше употребено, имаше единъ недомъкъ и цомъ границитѣ се отвориха за вноса слѣдъ войната, слѣдъ примиряването, и се освободиха тримове, желѣзни пѣтица и пр., естествено бѣше, че въ първитѣ мѣсеци слѣдъ такова едно военно положение, прѣкараше цѣла година, ще има голѣмъ напливъ отъ вносите на стоки, което ще докара единъ голѣмъ доходъ отъ вносни мита. Обаче, азъ заблѣзахъ, че това е само едно временно явление въ вътрѣшния пазаръ. Доходитѣ отъ внесенитѣ стоки приливатъ на приливъ и отливъ на морскѣ вълни. Ще дойде редъ, когато ще имаме приливъ и когато ще имаме отливъ. И дотогава, докогато не се уталожат морската повърхнина, вие не бива да сѣдите отъ прилива за положението, което ще имаме при едно тихо море. Възъ основа на тия прѣдвиждания азъ казахъ: не допускамъ, че внесенитѣ стоки ще дадатъ такъвъ голѣмъ доходъ на г. министра на финанситѣ. На приходитѣ отъ съобщенията г. министърътъ така сжщо възлагаше голѣма надежда. Най-послѣ г. министърътъ се спираше и на доходитѣ отъ прѣжитѣ данъци. Г. г. народни представители! За да се убѣдите, че тия прѣсметания на г. министра сж близи прѣкомѣрни, че тия прѣсметания сж били увеличени, че сж били прѣсилена надежда, достатъчно е да разгърнете пакъ сжщото положение на държавното смѣтководство и да констатираме, какво е постъпило отъ прѣжитѣ данъци прѣвъ изтеклитѣ бюджетни упражнения до 1911 г. — да оставимъ 1912 г., 1913 г., на и настоящата 1914 г. Разгърнете страницитѣ 16, 18 и 22 и ще намѣрите, че никога, ама абсолютно никога, прѣжитѣ данъци прѣвъ течението на бюджетното упражнение не сж дали онова, което държавата е прѣдвидѣла въ своя бюджетъ. Винаги отъ тѣзи прѣдвиждания е оставало нѣщо недосѣбрано. Г. министърътъ ще каже, че недосѣбранитѣ суми ще постѣпятъ въ хазната по-послѣ. Да, тѣ по-послѣ ще постѣпятъ, но на слѣдующата година г. министърътъ за тия постѣпления прѣдвизда друго едно перо въ бюджета; както знаете, най-накрая въ приходния бюджетъ той туря и: постѣпления отъ изтеклитѣ бюджети. Слѣдователно, цомъ туй доходно перо отъ прѣжитѣ данъци, въ венчикитѣ години, включително даже и 1911 г. не е дало прѣдвиденитѣ въ приходния бюджетъ суми въ недобори, естествено е, че и прѣвъ настоящата 1914 г. надеждитѣ на г. министра и при най-благоприятни условия не можаха да се постигнатъ.

Спомнете си — пакъ се връщамъ на миналото — че когато говорихъ по бюджета за 1914 г., пакъ отъ туй мѣсто азъ направихъ бълблжка и въ друго отношение, като ви казахъ: ако ние се надѣваме само тъй, както се надѣва г. министърътъ, напразни сж нашитѣ очаквания. Азъ ви изтъкнахъ, че едно отъ съображенията, по които смѣтахъ, че прѣжитѣ данъци не могатъ да ни дадатъ такова постѣпление бѣше и обстоятелството, че въ прѣжитѣ данѣци се прѣдвиздаха да постѣпятъ суми и отъ новитѣ земи. Азъ изтъкнахъ тогава, че ние не само тази година, но и идущата година, па може-би и слѣдующата година отъ новитѣ земи ще имаме само разходи, а никакви или доста дребни приходи. И, дѣйствително,

днесъ г. министърътъ на финанситѣ въ своето експозе и въ своя бюджетопроектъ иде да признае, че новитѣ земи сж дали единъ доходъ само отъ 5 милиона и нѣколко хиляди лева или, както се изрази той, сума, която не е достатъчна да плати дневнитѣ пари на чиновницитѣ, които издържаме тамъ.

Ето, г. г. народни представители, три отъ най-важнитѣ приходни пера, на които, още при разискване бюджета за 1914 г., като обърнахъ вниманието ви, възъ основа на данни достатъчно констатирали, азъ направихъ мосто заключение, че и при най-благоприятни условия г. министърътъ не ще може да склочи двата края на бюджета за 1914 г. безъ дефицитъ и че, въ края на крайщата, ще има дефицитъ. Между другото азъ още тогава заблѣзахъ, че бюджетътъ за 1914 г. нѣма да се свърши въ рамкитѣ на прѣдвиденото и гласувано отъ 256 милиона лева, но че ще има 10-на милиона свѣрхсметни кредити, които ще увеличатъ тая тежестъ на бюджета.

Г. г. народни представители! На туй нѣма да спирамъ вниманието ви. Вамъ е извѣстно, че онзи денъ гласувахме 6 милиона лева свѣрхсметни кредити. Може-би, докато се свърши това бюджетно упражнение ще се роди още нѣкой и другъ милионъ. Не искамъ да се спирамъ на този въпросъ, а искамъ само да констатирамъ, че каквито и да бждѣха благоприятни обстоятелствата за бюджетното упражнение на 1914 г., то не можеше по никоѣ начинъ да свърши безъ дефицитъ. Но това е, да прѣдположимъ, за хубавото време. Още тогава, обаче, ние заблѣзахме какъ се чертае обстановка вътъ въ Европа, заблѣзваха се такива признаци, при наличието на които едва-ли можехме да мислимъ, че ще бждемъ щастливи да дочакаме при нормални врѣмена да се склочи бюджетното упражнение на 1914 г. Още тогава се заблѣзваха нѣкои работи. Дори, когато свършихме гласуването на бюджета, вие знаете, че тѣзи признаци вече бѣха почнали да се явяватъ: прѣширнитѣ, послѣ произшествието въ Сараево бѣха вече налице, и ние се готвѣхме по-скоро да свършимъ гласуването на бюджета; даже военниятъ бюджетъ гласувахме безъ да станатъ нѣкакви разисквания, само и само да покажете, че сте недрѣ.

Но, г. г. народни представители, ние трѣбва да видимъ какъ ще се склочи бюджетното упражнение на 1914 г. при настоящето положение. Азъ констатирахъ на врѣмето, констатирамъ и сега, че и при благоприятни врѣмена, то щѣше да свърши съ дефицитъ. Но сека видимъ при сегашното положение какъ ще се свърши. Г. министърътъ на финанситѣ твърди, надѣва се, очаква, благопожелавая, бюджетното му упражнение за 1914 г. да свърши съ около 25 милиона лева дефицитъ. Г-да! Щастливи ще бждемъ, ако ние на 30 юни дочакаме смѣтководното бюро на българската държава да ни прѣдстави, че бюджетното упражнение на 1914 г. се е склочило съ единъ дефицитъ отъ 25 милиона лева. За себе си поне казвамъ, че щастлива ще бжде България, ако бюджетното упражнение на 1914 г. при тия обстоятелства свърши съ 25 милиона лева дефицитъ. Но това сж благи надежди, това сж само очаквания или суетни самоизмамвания. Бюджетното упражнение на 1914 г., г-да, ще свърши съ единъ дефицитъ въ най-щастливия случай, споредъ моитѣ прѣсметания, отъ 50—60 милиона лева. Защо казвамъ, че ще свърши съ толкова дефицитъ? Г-да! Не е мжно да се види, защо това ще бжде така. Най-лесна смѣтка е, да се види какъ сж теки минали бюджетни упражнения. Каквото и да очаквате вие отъ постѣпленията прѣвъ 6-тъ мѣсеца на бюджетното упражнение на слѣдующата година, когато ще настѣпятъ, отъ главнитѣ пера, отъ главнитѣ приходни пара-

графи, които увеличават доходите, вие нямате вече постъпления. Разгърнете тия сравнителни таблици за постъпленията през изтеклия години и вие ще констатируете — и това е аслож така — че не можете да очаквате никакви доходи от съобщенията, че не можете да очаквате никакви доходи от вносните мита, че не можете да очаквате никакви доходи от беритите или от държавните привилегии или от акциза на тютюна и на други нѣща. Не можете, казвамъ, да очаквате отъ м. януарий пататъкъ приходи, които да се смѣтатъ за бюджетното упражненіе за 1914 г. Е добръ, кое остава, тогава? Остава единственото главно перо, на което ще се надѣваме да увеличи приходите на 1914 г. — прѣжитъ данѣци. Г-да! Ами че вие имате събрали 27 милиона лева прѣжи данѣци отъ прѣвдѣденитѣ въ таагодипния бюджетъ. Г. министърътъ си прави смѣтката, че ще му постѣпятъ още около 9 милиона лева. Азъ не знамъ какви сж тѣзи смѣтки, но много лесно е да се направи смѣтка, като вземете срѣдното отъ 10-тѣ мѣсеца; не можете даже и срѣдното да вземете, но вземете него. То е 3½ милиона лева мѣсецо; ние имаме за два мѣсеца по 3½ милиона — 7 милиона. Значи, въ никой случай повече отъ 34—35 милиона лева. Г. министърътъ очаква въ това отношение около 9 милиона лева. Азъ твърдя, че въз основа на данитѣ, които ни дава държавното смѣтководство, прѣжитѣ данѣци презъ послѣднитѣ 6 мѣсеца на бюджетното упражненіе, на която щете година да вземете, не сж дали повече отъ 20 милиона лева. Ако даже второто шестмѣсечіе отъ финансовата 1914 г., до 1 януарий, приключимъ още съ 105 милиона лева, то слѣдующитѣ 6 мѣсеца, по които ще се работи и за бюджетното упражненіе на 1914 г., въ никой случай не може да ни дадатъ повече отъ 20 милиона лева. Значи, въ най-щастливъ случай ще имате най-много 230 милиона лева; до 260 милиона, очевидно, вие ще имате 30 милиона дефицитъ, само ако направимъ повърхностно смѣтката.

Министъръ Д. Тончевъ: Азъ не считахъ 6-тѣ милиона лева.

М. Турлаковъ: Добръ, не сте считали 6-тѣ милиона лева. Значи съгласявате се съ 30 милиона лева. Да видимъ сега, дали съ 30 милиона лева дефицитъ ще свършите? Не е вѣрно, г-да, че ще свършимъ съ 30 милиона лева дефицитъ, защото г. министърътъ въ експозето си е изтъкналъ, че за настоящата 1914 г. сж постѣпили 105 милиона лева презъ първото шестмѣсечіе, а за останалитѣ 4 мѣсеца — 63 милиона лева, или всичко — 168 милиона лева. Г. г. народни прѣдставители! Една повърхностна смѣтка ще ни покаже на прѣвъ погледъ съ колко дефицитъ ще свършимъ бюджета на 1914 г.; 168 милиона лева имате за 10 мѣсеца отъ финансовата година; оставатъ още 2 мѣсеца; нека ви дадатъ 32 милиона лева, ще имате 200 милиона лева. Най-много, което ще получите презъ останалитѣ 6 мѣсеца на бюджетното упражненіе отъ прѣжи данѣци, както ви казахъ, нѣма да бже повече отъ 20 милиона лева. Разгърнете смѣтките за постѣпленията за смѣтка на минали бюджетни упражненія и вие никѣдъ нѣма да констатируете да сж постѣпили повече отъ 24 милиона лева за смѣтка на изтекли бюджетни упражненія. Значи, ще имате въ най-щастливъ случай 220 милиона лева. До 260, имате 40 милиона лева. Каква разлика има между онова, което азъ казвамъ, и това, което сега изкарахъ? — Има около 10 милиона лева, защото азъ казвамъ, че дефицитътъ ще бже отъ 50—60 милиона лева. Ето ви една таблица за постѣпленията за смѣтка на изтеклия бюджетни упражненія за годинитѣ 1906—1914 включително, само че сумитѣ се отна-

сятъ за прѣвдната финансова година: за 1906 г. — 8 милиона; за 1907 г. — 9 милиона; за 1908 г. — 9 милиона; за 1909 г. — 12 милиона; за 1911 г. — 20 милиона — най-щастливата, на която се домогва г. министърътъ на финансите; за 1913 г. — 17 милиона и за тази година — 24 милиона срѣщу реквизиционни квитанции. Виждате, прочее, че бюджетнитѣ упражненія на г. министра, за което говоримъ, не може да се приключи съ по-малко отъ 40—50 милиона дефицитъ. Това, което се надѣва г. министърътъ, и съ което влагаше у насъ благи пожелания, то е самоизмама.

Слѣдъ тия думи, г-да, върху бюджетнитѣ упражненія, които смѣтамъ, че сж необходими, за да можемъ да правимъ напѣтъ заключения върху изчисленията на г. министра по неговия бюджетъ, азъ смѣтамъ за необходимо да кажа нѣщо и върху положението на държавното съкровище. Г. министърътъ слѣдъ като ни приспа, тѣй да се каже, съ благи надежди за малък дефицитъ, съ който ще склучи бюджета за 1914 г., той ни изложи по-нататѣкъ и положението на държавното съкровище на 1 ноемврий т. г., споредъ неговитѣ изчисления. Споредъ ония данни, които той ни поднася, държавното съкровище на 1 ноемврий приключва смѣтките си съ около 1.424.000.000 л. задължения. Какъ той ни прѣдстави смѣтките? Сега не е въпросътъ за 10 милиона, за 20, за 30, или ако щете за 100 милиона лева повече или по-малко. Въпросътъ е, че при днешното положение, въ което се намира България, при единъ бюджетъ гласуванъ по начинъ извѣстенъ вамъ, безъ да се прибѣгне къмъ нѣкакви смѣстени реформи, безъ да се замисли нѣщо върху изхода отъ това положение, въ което се намира страната, ние констатираме, че бюджетното упражненіе на 1914 г. ще свърши съ единъ голѣмъ дефицитъ, ние констатираме, отъ друга страна, че положението на държавното съкровище приключва на 1 ноемврий съ 1½ милиардъ лева задължения. Прѣдъ това положение, г. г. народни прѣдставители, дългъ е на всѣки народенъ прѣдставителъ, дългъ е и на всѣки българинъ, ако щете на всѣки български гражданинъ, да се запита: кѣдъ отиваме, какво вършимъ? Какво мислимъ, какви реформи, какви мѣроприятия вземаме ние, щото въ бюджета на идущата година да можемъ що-годъ да свържемъ двата края? Г. г. народни прѣдставители! Този въпросъ ни се задава отъ само себе си. Ние колкото и да гледаме леко на работата, колкото, като болшинство или меншинство, да очакваме отъ напѣтъ водители да му мислятъ и ние да вървимъ слѣпо подиръ тѣхъ и да гласуваме каквото ни прѣпорѣчатъ, щемъ-ншемъ трѣбва да си го зададемъ и трѣбва да се замислимъ да го разрѣшимъ. Когато едно бюджетно упражненіе е приключено съ 6 мѣсеца прѣкарани въ нормално врѣме и съ 6 мѣсеца ненормално врѣме; когато ние гласуваме единъ бюджетъ при една такава криза въ Европа, която нѣма изгледъ да се свърши днесъ-утрѣ; която нѣма изгледъ да се прѣкъсне и да затече благоприятно врѣме за България; когато днесъ констатираме, че бюджетното упражненіе на 1914 г. ще се склучи съ 30 или 40 милиона лева дефицитъ, то за бюджетното упражненіе на 1915 г., ако тѣй я прѣкараме, както прѣкарахме втората половина на 1914 г., трѣбва да очакваме нѣщо по-лошо. Ето защо, прѣди да направя нѣкои други бѣлѣжки, относително прѣдвѣжданията за постѣпленията презъ 1915 г., азъ смѣтамъ за необходимо да обърна вашето внимание, да обърна това внимание на себе си и на всички ни като българи, и като прѣдставители на българския народъ, че прѣди да прѣминемъ къмъ гласуването на нѣкакъвъ бюджетъ за 1915 г., не трѣбва да изпускаме изъ прѣдъ видъ фактитѣ, както сж си въ дѣйствителностъ. Г. г. народни прѣд-

ставители! Следъ ония бълбжки, които направихъ, следъ ония прѣсмѣтания и изчисления, които си правѣхъ върху бюджета на 1914 г., когато ни се поднесе бюджетопроектъ на г. министра на финанситѣ за 1915 г., като обърнахъ нѣкоя и друга съ неговитѣ страници, азъ не можехъ да не се запитамъ, не можехъ дълбоко да не се замисля за пжтя, въз който вървимъ. И да ви кажа право, отъ едно повърхностно прѣглеждане на бюджета за 1914 г. и тоя бюджетъ, който сега ни се прѣдлага, за 1915 г., не можехъ да не дойда до слѣдното заключение: като-че-ли г. министрътъ на финанситѣ и неговитѣ другари, включително съ тия, (Сочи дѣсницата) които поситъ отговорността засно съ тѣхъ, сж си казали: „слѣдъ насъ ако ще и потопа да стане“.

Й. Веселиновъ: Да не сме ние жертва на потопа.

А. Крушовъ: Приказки да приказва, та каквото ще да о.

Нѣкой отъ дѣсницата: И върху васъ пада отговорността.

М. Турлаковъ: Отговорността за работитѣ на тази камара и отговорността за работитѣ, които върши България, се носятъ отъ г. г. министритѣ заедно съ болшинството. Тая отговорност върху насъ пада дотолкова, доколкото ние сме въ положение да въздѣйствуваме да не бжде тѣй. Не можемъ ли да въздѣйствуваме, тогава тази отговорност пада върху васъ и вапитѣ водители.

Г. г. народни прѣдставители! Спирамъ се слѣдъ това върху бюджетопроекта на правителството. Извѣстно ви е, че това правителство дойде въ единъ моментъ твърдѣ много критически за България. Извѣстно ви е, обаче, по-нататъкъ, че това правителство искаше на всѣка цѣна да запази властта.

Й. Веселиновъ: България.

М. Турлаковъ: Извѣстно ви е, че правителството при поемането на властта излъже съ една декларация, въ която казваше, че иска да изведе за момента страната отъ онова критическо положение, въ което тя се намираше, когато то пое властта, или съ други думи казано, днешното правителство дойде съ мисията да изведе страната въ оня моментъ отъ критическото положение, и то бѣше, споредъ неговата декларация, едно врѣменно правителство. Но когато врѣмената малко или много се поуправиха, днешното правителство посърбѣ за декларацията си, дадена отначало и поиска на всѣка цѣна да запази властта. Знаете, че слѣдъ като произведе едни избори и получи неодобрието на българския народъ, днешното правителство, подпомогнато отъ другия факторъ въ страната, поиска на всѣка цѣна да запази властта. По тия съображения и по тия единички мотиви то благоволи да се прости съ XVI-то обикновено Народно събрание, то благоволи да му пожелее добъръ пжтъ и да си остане при своята любовница, властта. Вие знаете, г. г. народни прѣдставители, че днешното правителство, когато да се прощава съ XVI-то обикновено Народно събрание, ни прочете отъ тая трибуна една платформа, една програма за дѣятелностъ, въ името на която то остана, а прати народнитѣ прѣдставители отъ XVI-то обикновено Народно събрание да отидатъ тамъ, отъ дѣто сж дошли. Въ тая платформа то прокарваше и дѣлчии реформи, и реформи въ разходитѣ на държавата — реформи широки — и отъ тая платформа, може-би, и сега, като отидете по селскитѣ кръчми и ханища, ще намѣрите остатъци, ще намѣрите още

да краси стѣнитѣ. Между другото вие ще видите въ нея намаление на разходитѣ, промѣна на данъцитѣ и пр. — редъ красиви нѣща, за които се приказва, и за които се мисли, само когато е прѣдъ него мисълта, че ще излиза на изборъ. Г. г. народни прѣдставители! Днешното правителство, вмѣсто да се замисли за момента, въ който се намираме, за положението, въ което се намира страната при днешната общоевропейска криза, вмѣсто да се замисли за реализирането на своята платформа, въ името на която излъже прѣдъ избирателитѣ въ изборитѣ за XVII-то обикновено Народно събрание, днесъ г. министрътъ на финанситѣ, който едно врѣме въ проповѣдитѣ си и на селянитѣ пенсия нѣмше да отпуща, излиза съ тази декларация, която отначало ги четохъ: „Допѣлъ съмъ до убѣждение, че икономии мжно се правятъ; . . .“

Министръ Д. Тончевъ: Безъ да се проучватъ.

М. Турлаковъ: „ . . . допѣлъ съмъ до убѣждение, че служби мжно се съкращаватъ, че съкращения въ бюджета на-да-ли ще станатъ“. Г. министрътъ на финанситѣ не ги проучилъ, а когато ние кажемъ нѣщо, казватъ ни: „Вие мълчете, какво знаете?“ Тѣ все ужъ знаятъ, а пъкъ още не ги проучили. Кога ще дойдатъ тѣзи проучвания? Всѣки казва: това и това ще направи, а когато дойдете на властъ — вие всички управляющи партии сте се изреждали на властъ — когато дойдете на тази маса, захващате да се отмигате отъ тия работи. Г. министрътъ на финанситѣ онзи денъ не ни откри нѣкое ново чудо, а подчерта това, което и други сж правили прѣди него, и туй му е асж утѣшението. Ако го притиснатъ сега, ще каже: ама и другитѣ тѣй правѣха. Г. г. народни прѣдставители! Не е достатъчно, че г. министрътъ на финанситѣ, че почитаемото правителство се отказва отъ ония реформи и съкращения, които трѣбва да се направятъ, или които се налагатъ отъ момента, но г. министрътъ на финанситѣ онзи денъ, въ своето експозе заяви, че сега, при такъвъ моментъ, тѣй се посърбятъ разходитѣ — съ едни бързи данъци. Съ пакъ г. министрътъ имаше врѣме отъ юлий мѣсець насамъ да помисли, какъ ще свърже двата края на държавния бюджетъ, а не да се извинява, че днесъ врѣмената били такива, че щѣло-нѣщѣло трѣбвало да се прибѣгне до такива законоположения, за да се спасява страната и за да се посърбятъ нуждитѣ на държавата; а пъкъ въ нормално врѣме щѣлъ да прави великитѣ реформи, особено неговия прогресивно-подходящъ данѣтъ.

Министръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Сега врѣме ли е?

М. Турлаковъ: Азъ ще кажа и за това, че не е врѣме.

Министръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Да остане други да ви нарежда бюджета, та ще видите.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Като ни декларира г. министрътъ на финанситѣ, че се убѣдилъ, какво не може да сеправятъ икономии, че се убѣдилъ, какво едно перо, щомъ се запише веднѣжъ въ бюджета, мжно се заличава, че имало прѣдставители, които днесъ го влататъ за едно, утрѣ за друго, дойде да се извини най-послѣ съ слѣдното откритие: ние сме една демократична страна и признакъ на демократичитѣ е, че тѣ се стремятъ все къмъ по-голѣми бюджети и, като се стремятъ демократичитѣ къмъ по-голѣми бюджети, тѣ докарватъ това положение на държавното смѣтководство. Демократията

въ страната била виновна! Нека ме прости г. министърът, но азъ не познавамъ страна демократична, страна, въ която управлението да е било въ ржцѣтъ на демокрацията, която да е свършила съ нѣкакъвъ крахъ, да е станало нѣкаква катастрофа съ нея, вслѣдствие на това, че дагъцитѣ ѝ станали много или че бюджетътъ ѝ станалъ голѣмъ. Обратното се знае отъ исторiята. Французката революция не бѣше плодъ отъ разширенитѣ нужди на демокрацията, а плодъ на прищѣвкитѣ на монархизма, на многото луксозни разходи на монархизма. Истината си е истина, че дѣйствително, съ развитието на народнитѣ, държавнитѣ приходи и разходи се увеличаватъ; истината си е истина, че културното развитие на всѣка една страна, на всѣки единъ народъ води къмъ увеличение на държавния бюджетъ, обаче не е демокрацията виновницата, ако този държавенъ бюджетъ, и ако държавнитѣ дагъци ставатъ причина за катаклизми вътрѣ въ държавата. Но демокрацията е виновна за това, а слабостта на демокрацията, защото не може да регулира държавното управление въ онази насока, която изискватъ нуждитѣ на демокрацията. Въ нашето държавно управление не владѣе демокрацията, както искамъ да изтъкне г. министърътъ на финанситѣ. Такава демокрация управлява, която се прѣдставлява въ тѣхното лице, докарва катаклизми въ държавитѣ, които ужъ демократически се управляватъ.

Г. г. народни прѣдставители! Най-красивото заключение рѣ тази насока на г. министъра на финанситѣ бѣше: поздравете се съ 270 милиона, защото нѣма вече да ги видите.

Министъръ Д. Тончевъ: Простете се.

М. Турлановъ: Простете се, защото нѣма вече да ги видите. И азъ дохождамъ до това заключение, че тѣй както я караме, тѣй както се финансира България, тѣй както нейнитѣ финансови министри редятъ нейнитѣ бюджети, естествено е, че 270 милиона сега ще ги видимъ, па не ще ги видимъ по-нататѣкъ.

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: За Македония още 100 милиона.

М. Турлаковъ: Когато я вземемъ, поно ще има за какво.

Министъръ Х. Поповъ: Ще стигнемъ Гърция, която днесъ има 450 милиона бюджетъ, при всичко че е по-малка отъ насъ.

Н. Атанасовъ: На България държавиницитѣ не сж таква, каквито сж на Гърция — тамъ е разликата.

Прѣседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, г. Атанасовъ.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ тия бѣлѣжки, азъ искамъ да спра вниманието ви и върху този въпросъ, съ който г. министърътъ на финанситѣ излѣзе прѣдъ насъ. Да забравимъ 270-тъ милиона лева. Истина е, г. г. народни прѣдставители, че всѣка една страна, въ която културата прониква, тя се стреми все по-нависоко да отива, да крачи напредъ. Не само държавнитѣ приходи и разходи, а и частнитѣ приходи и разходи на отдѣлнитѣ личности не може да ги сравните съ приходитѣ и разходите въ минало врѣме — днешниятъ левъ едва-ли ще го сравните съ нѣкогашния грошъ, или съ нѣкогашната пара. Истина е, че държавнитѣ бюджети се увеличаватъ и ще се увеличаватъ. Обаче

въ истинско демократическа страна, дѣто финансовото развитие върви въ унисонъ съ демократическото нейно развитие, въ унисонъ съ икономическото нейно развитие, тамъ вие не можете да забѣлѣжите такива скокове въ една посока, а единъ застои въ друга. Че увеличения на бюджета ще ставатъ, това е безспорно, но кога трѣбва да ставатъ тѣзи увеличения? Увеличения на бюджета, г. г. народни прѣдставители, трѣбва да ставатъ, когато става и увеличение на народното богатство, когато държавата забогатява, когато нейнитѣ подданици забогатяватъ, изкарватъ по-голѣмъ доходъ, отколкото сж изкарвали въ минало врѣме. Естествено е, че това забогатяване не може да не се отрази на държавния бюджетъ, или обратно, че държавниятъ бюджетъ не може да не докосне и тѣзи забогатявания. Но кой е критериятъ, за да се констатира, че дѣйствително България е забогатѣла, или че тя забогатява и затова трѣбва да става увеличение на държавния бюджетъ? Хвърлятъ се обвинения противъ насъ, че сме за нѣкакви икономии, за нѣкакви съкращения, че сме противъ увеличенията, обаче не трѣбва да се забравя слѣдното съображение: ние не сме противъ увеличенията въ извѣстно отношение, но тия увеличения трѣбва да вървятъ наредъ съ забогатяването на страната, съ забогатяването на гражданитѣ. Когато държавнитѣ тежоби ставатъ по-тежки, отколкото доходността на народното стопанство, тогава въ края на крайщата ще докаратъ такова положение, въ каквото дойде Франция при Людовикъ XIV. Прочее, увеличенията трѣбва да ставатъ съ увеличения на народното богатство. Но имате ли вие нѣкакви осѣзателни признаци за ръста на това народно богатство? Вие не се домогвате да търсите тия признаци за ръста на народното богатство, а, напротивъ, отивате въ друга насока. За да констатираме, че народното богатство расте, трѣбва да имате поне единъ признакъ за неговия ръстъ: доколко производителнитѣ сили въ страната сж се увеличили, доколко тия хора, които взематъ участие въ производството, въ творението на богатствата на страната сж се увеличили за смѣтка на ония, които очакватъ само на това. Въ това отношение, ако направимъ една малка екскурзия въ миналото на България, ние ще констатираме, че ржцѣтъ, които взематъ участие въ народния трудъ ежегодно се намаляватъ, а се увеличаватъ ония ржцѣ, които очакватъ на готово. Намѣсто да се замислите да увеличите ржцѣтъ, които взематъ участие въ творението на народното богатство, напротивъ вие увеличавате ония ржцѣ, които чакатъ на готово. Ето защо, ние не можемъ да се съгласимъ, че увеличението на държавния бюджетъ върви по нормаленъ пътъ. По тия съображения ние казваме, че увеличения при сегашното положение, въ което се намира страната, не трѣбва да ставатъ. Вмѣсто да надуваме държавния бюджетъ, ние трѣбва да се спремъ и да видимъ при туй положение, какъ ще посрѣщнемъ събитията за напредъ, когато и безъ туй нашето държавно съкровище прилича на съдранъ чувалъ. Обаче, ние какво виждаме? Г. министърътъ на финанситѣ не мисли за нѣкакви съкращения, не гледа да свърже двата края. Той, ако иска да застане на положението, като истински прѣдставителъ на съкровището, трѣбваше да каже на своитѣ другари, на почитаемото болшинство и на цѣлото Народно събрание, че размѣствания въ бюджета на извѣстни пера може да става, но надуване, увеличение на бюджета при това положение, въ което се намира днесъ България, не трѣбва да става, защото и безъ туй източиницитѣ, които имаме не сж достатъчни, и правителството е принудено да прибѣгва до нови източници. Вмѣсто това, обаче, вие е извѣстно, че ние гласувахме законопроекти, които владѣятъ слѣдъ себе си нови разходи. Когато държавнитѣ приходи достѣп-

ваха нормално и държавата можеше да посрещне своите задължения, тя се охраняваше от тази полиция, която имаше досега, а вне днес, при това положение на държавното съкровище, ни поднасяте един законопроект да увеличим числото на околийските началници от 70 на 100. Със нов един законопроект вие предлагате да създадем нови околии, които 15 години време става откаж сж закрити, и слава Богу населението можа да прѣкара и без тѣхъ. Когато вие вмѣсто да се замислите върху финансовото положение на държавата, ни предлагате нови разходи, които ще донесат ново брѣме на държавното съкровище и нови тежоби за гражданитѣ, естествено е, че ние не можемъ да прѣдполагаме, какво вие мислите сериозно върху финансовото положение на страната.

Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ тия нѣколко бѣлѣжки, минавамъ да направя нѣколко бѣлѣжки върху приходния и разходния бюджетъ за 1915 г. Вамъ е извѣстно, че правителството ни поднася единъ бюджетопроектъ съ приходъ и разходъ въ размѣръ на 270 милиона лева. Г. министърътъ на финанситѣ въ своето експозе ни прави една кратка смѣтница, съ колко въ дѣйствителностъ е станало увеличение на държавния бюджетъ. Г. министърътъ изкарва, че това увеличение не надминава 7 милиона лева, защото притуря къмъ гласувания бюджетъ за 1914 г. и свѣрхсметния кредитъ отъ 6 милиона лева, който гласувахме за Военното министерство. Та, г. министърътъ ни казва, като притурите и този кредитъ къмъ бюджета на 1914 г. и като го сравните съ бюджета за 1915 г., вие ще констатираме едно увеличение отъ около 7—8 милиона лева. Г. г. народни прѣдставители! Както самъ отведѣ г. министърътъ изтъква — когато стана въпросъ за вѣроятния дефицитъ, съ който ще се склучи бюджетътъ на 1914 г. — той не е вземалъ прѣдъ видъ въ своитѣ прѣсметания и този свѣрхсметенъ кредитъ. Когато бѣше въпросъ да се констатира, на колко възлиза увеличението въ бюджета на 1915 г., г. министърътъ на финанситѣ излѣзе да ни казва, че туря и това перо въ смѣтките си и, слѣдователно, увеличението ставало съ 7 милиона лева. Ако г. министърътъ на финанситѣ има щастieto идущата година да бѣде пакъ министъръ на България и ако ни поднесе пакъ бюджетъ, вѣроятно и тогава, прѣди да ни поднесе бюджета си, той ще ни поднесе пакъ свѣрхсметенъ кредитъ отъ нѣкой другъ милионъ и пакъ ще ни каже: като вземете свѣрхсметния кредитъ, който гласувахме къмъ бюджета за 1915 г., и го сравните съ този за 1916 г., вие ще видите, че увеличението не е много. Тѣй се правятъ, г-да, смѣтки на прѣзумица, тѣй се правятъ смѣтки, за да се утѣшаваме. Въ сжщностъ увеличението, което се направи съ 6-милионния кредитъ — когато още се приемаме, казахме си думата по него — е едно перо, единъ разходъ, за който неминуемо слѣдваше да се досѣти човѣкъ, още когато гласувахме бюджета за 1914 г. Азъ още отъ сега, г. г. народни прѣдставители, като прѣглеждамъ бюджета за 1915 г., констатирамъ, че и тазгодишниятъ бюджетъ на правителството не е искренъ бюджетъ, че той не съдържа венчки, на пръвъ погледъ поне, видимы и улловими разходи, които ще послѣдватъ въ държавата и които ще отидатъ особено въ Военното министерство. Азъ ви констатирахъ тукъ прѣди нѣколко дена, по поводъ на свѣрхсметния кредитъ, че бюджетътъ на Военното министерство, прѣдставенъ така, очевидно не е искренъ. Азъ ви изтъкнахъ само едно перо, това, обаче, не значи, че само тамъ е пробѣлътъ, недостатъкътъ на този бюджетъ. Само за облѣкло и обувки въ тазгодишния бюджетъ, за 1914 г., има прѣвидени 3.400.000 л., а въ разходния бюджетъ за 1915 г. има прѣвидени само 1.600.000 л. Мислите ли, че тия пари ще бѣдатъ достатѣчни? Правъ бѣше

единъ почетенъ бившъ министъръ, запознатъ съ военнитѣ работи, който каза, че едва-ли ще стигнатъ само за ботунни на войницитѣ и вѣроятно г. министърътъ на финанситѣ до изтичането на финансовата година за 1915 г. ще излѣзе пакъ да иска за военни и за други нужди да се отпусне свѣрхсметенъ кредитъ, защото прѣдвиденията му по бюджета сж се указали погрѣшни.

Но, г-да, азъ нѣма да се спирамъ толкова на разходния бюджетъ, защото по този бюджетъ ще станатъ разнеквания по отдѣлно. Че има увеличения, за които нито му е времето, нито му е мѣстото сега да се спирамъ, че има съкращения, които могатъ да се направятъ, и че у насъ никое правителство, доколкото азъ знаа, не се е замислило, прѣди всичко, въ какво отношение могатъ да станатъ реформи въ нашата държавна администрация изобщо, че не се е замислило, върху туй нѣма смѣтении. Имаме наистина единъ докладъ на една парламентарна комисиия, докладъ, който, обаче, свѣрши печално. Азъ знаа, че сж възможни редъ икономии и съкращения, обаче тоя докладъ свѣрши съ увеличения на нѣкои служби затуй, защото забѣлѣзатъ съмъ и по-рано у насъ, прѣди всичко, е усвоена една система на администрацията изобщо — не само на Министерството на вътрѣшнитѣ работи, но изобщо по разклоненията на службитѣ — която дава на всѣко отдѣлно министерство отдѣлни клончета, отдѣлни канцеларии, отдѣлни учрѣждения, напълно самостоятелни едно отъ друго. Всичко това носи излишенъ порсоналъ и излишенъ разходъ за помѣщения, за канцеларски, за веществени разходи. Всичко това докарва не да мислите за икономии, ами формализмътъ, който имате и въ сѣдилищата, и въ администрацията, и въ другитѣ учрѣждения, води къмъ едно по-голѣмо засилване, къмъ едно по-голѣмо увеличение армията на чиновничеството. За реформи въ туй отношение ще може да се приказва и такива ще могатъ да се направятъ само тогава, когато коренно се обмисли по кой начинъ могатъ да се комбиниратъ учрѣжденията и да се избѣгнатъ както веществени разходи, тѣй и разходитѣ за помѣщения и за отдѣлнитѣ шефства. Въ туй отношение, г-да, колкото и да смѣтаме, че сме напрѣднали, а другитѣ около насъ останали назадъ, сѣ пакъ има отъ нѣкой мѣста да вземемъ що-годь поука. Обаче, никое управление, никоя партия — да се изразя на обикновенъ езикъ — не се е замислила, не се е загрижила въ туй отношение и заради туй у насъ се отива сѣ повече и повече къмъ разклонение и умножаване на службитѣ и чиновничеството.

И днесъ при положението, въ което се намира страната, вмѣсто да се замислимъ за такава работа или вмѣсто да речемъ: не е време сега за увеличение; ще приспимъ тая година въ единъ застой, безъ да увеличаваме службитѣ и учрѣжденията, ние пакъ кромѣ да увеличимъ тия учрѣждения, тия служби. Ето печалното, ето нещастното, което показва, че ние никаква поука не искаме да почерпимъ отъ миналото и да потърсимъ пѣкакъвъ цѣръ на злото, което отъ година на година души изобщо държавната хазна.

Г. г. народни прѣдставители! Че въ туй отношение могатъ да станатъ съкращения, но забѣлѣзахъ, че не е моментътъ при общитѣ дебати да наброявамъ тия отдѣлни случаи. Азъ обѣщахъ да направя нѣколко бѣлѣжки относително прѣдвиденията на г. министра на финанситѣ по приходния му бюджетъ. Като ни прѣдстави единъ бюджетъ отъ 270 милиона лева въ разходъ и като е потърсилъ източници за посрѣщането на този бюджетъ, г. министърътъ въ своето изложение, въ бѣлѣжитѣ и въ обясненията, които дава къмъ бюджета, е благоволилъ да размѣни съ народното прѣдставителство своитѣ съображения, поради което извѣстни

пера отъ бюджета е прѣдвидѣлъ въ сѣщата голѣмина, както сѣ били въ бюджета за 1914 г.; други пъкъ е намалилъ, а трети увеличилъ, и най-послѣ, когато е видѣлъ, че двата края не се свързаватъ, тогава пъкъ замислилъ за нови източници.

Г. г. народни прѣдставители! Прѣди да прѣмина на новитѣ източници на г. министра на финанситѣ, азъ искамъ да изтъкна тукъ още едни погрѣшни схващания и изчисления на г. министра на финанситѣ относително досегашнитѣ му приходи. Така напр., г. министърътъ прѣдвижда отъ прѣжитѣ данѣци пакъ сѣщото перо. Азъ ви изтъкнахъ отъ данитѣ на държавното смѣтководство, че като вземете бюджетнитѣ упражненія и ги сравните, никоя година не сѣ се напълно покривали и че доходитѣ отъ прѣжитѣ данѣци не сѣ покривали напълно прѣвиденитѣ въ бюджета. Казахъ, че заключенията ми за 1914 г. сѣ такива, че до края на бюджетното упражненіе въ никой случай прѣвидената цифра нѣма да се постигне. Сѣщото може да се каже и относително 1915 г. Още отъ сега можемъ да прѣвидимъ, че повече отъ половината на 1915-та година ще прѣмине въ размирно врѣме. Тога размирно врѣме нищо не ще донесе на държавното съкровище по отношение на прѣжитѣ данѣци. Въ туй отношение ако направимъ смѣтка, какво е било даже при нормални години, ние ще видимъ, че отъ прѣжитѣ данѣци г. министърътъ ще има единъ недоимѣкъ, единъ недостигъ, ще постигнатъ по-малко около 6—7 милиона. Най-много, което той ще получи до края на бюджетното упражненіе за 1915 г. ще бѣде около 47 до 48 милиона. Но съ по-голѣма положителностъ можемъ да твърдимъ, г. г. народни прѣдставители, по друго едно перо — косвенитѣ данѣци. Г. министърътъ прѣдвижда косвенитѣ данѣци, слѣдъ като се е уморилъ отъ онай надежда, съ която излизе въ експозето си за бюджета на 1914 г., че ще има грамадеиъ приходъ отъ тѣхъ, слѣдъ като си прави такива изчисления, че ако бѣде благоприятно врѣмето, косвенитѣ данѣци щѣли да дадатъ на държавата много по-голѣма цифра, но прѣдъ видъ на туй, че настѣпили ненормални врѣмена, той се връща отъ 34-тъ милиона лева на 30 милиона лева и прѣдвижда въ бюджета си 30 милиона лева. Г-да! Ако направите смѣтка какво ни е дала настоящата 1914 г. и какво ще ни даде тя до края, ще видите, че тя е приключила досега съ 27 милиона лева съ дефицитъ. Щомъ 1914 г. приключва досега съ 27 милиона и то като половината отъ финансовата година е прѣминала при ненормално врѣме, а пъкъ отъ по-раншитѣ ми бѣлѣжки, които направихъ, знаете, че прѣвъ останалитѣ шестъ мѣсеца отъ слѣдующата, новата година, когато постигаватъ още приходи за смѣтка на изтеклото бюджетно упражненіе, нѣма отъ да постигнатъ доходъ отъ косвени данѣци, моитѣ прѣсмѣтанія сѣ, че 1915 г. не ще ни даде повече приходи отъ косвени данѣци, отколкото ни даде 1914 г., защото първото полугодіе отъ нея ще прѣкараме пакъ въ ненормално врѣме. Колкото и да се надѣваме, колкото и да не искаме да бѣдемъ пророци, споредъ мене, въ най-щастливъ случай, най-малко половината отъ 1915 г. ще прѣмине пакъ въ ненормално врѣме. Слѣдователно, половината отъ бюджета ще бѣде упражненъ прѣвъ ненормално врѣме и доходѣтъ отъ косвенитѣ данѣци не ще надмине постиженията отъ тази година. Въ такъвъ случай г. министърътъ ни прѣдставя приходното си перо по косвенитѣ данѣци съ едно увеличение отъ 3.000.000 л. Той ни прѣдставя и едно увеличение въ държавнитѣ привилегіи съ 300.000 л. Споредъ неговитѣ изчисления, които даже, когато ги е приключвалъ, не се е съобразявалъ само съ тѣхъ, прѣдвижда, че отъ берии ще постигнатъ 14.420.000 л. Обаче, ако вземемъ постигнатото досега и изчислимъ какво ще постигнатъ до края на годината, ние ще видимъ, че нѣма да

постигнатъ повече отъ 13.200.000 л. Излиза, че тукъ има 1.220.000 л. увеличение. Най-послѣ, още по-голѣмо увеличение има въ приходитѣ отъ желѣзницитѣ, пристанищата, пошитѣ и телеграфитѣ, които, макаръ да сѣ единъ източникъ, който сѣ повече расте, въ всѣки случай онова, което е далъ прѣвъ тази година и съ което ще приключи, ни дава основание да заключимъ, че и тукъ г. министърътъ на финанситѣ прѣдвижда 2½ милиона повече. Въ такъвъ случай, споредъ тия мои малки, повърхностни изчисления, г. министърътъ на финанситѣ ни е посочилъ да гласуваме като приходъ на държавата за 1915 г. отъ старитѣ прихода-източници, на сума 14.750.000 л. — 15 милиона лева повече, увеличени, надуті, отколкото въ дѣйствителностъ могатъ да постигнатъ, и то ако бѣде годината такава, каквато е тази или поне половината ѝ, а тя ще бѣде такава, казвамъ, въ най-щастливъ случай. Г. г. народни прѣдставители! Като извадите тѣзи 15 милиона лева, и като извадите ония съкращения, които самъ г. министърътъ е благоволилъ да направи въ своитѣ приходи, вие ще дойдете до заключението, че приходитѣ на държавата за 1915 г. ще се приключатъ съ единъ недоимѣкъ, съ единъ недостигъ не отъ 22—23 милиона лева, както г. министърътъ казва, а отъ 37 милиона лева. Срѣщу тия 37 милиона лева въ най-щастливъ случай г. министърътъ на финанситѣ ни посочва източници за 22 милиона лева.

Г. г. народни прѣдставители! Въ желанието си да не бѣда твърдѣ обширенъ и въ желанието си да бѣда по-обективенъ въ бѣлѣжитѣ, които правя по поводъ на бюджета, азъ оставямъ на страна всички оиѣви увеличения, които почетното правителство е благоволило да вложи въ разходнитѣ бюджети по отдѣлнитѣ министерства. Оставямъ да се спремъ на този въпросъ, когато гласуваме отдѣлнитѣ бюджети. Необходимо смѣтамъ, обаче, да спремъ повече вниманието си на приходния бюджетъ, да видимъ каква е вѣроятността, че той ще склучи приблизително споредъ прѣдвидѣнията на г. министра на финанситѣ или каква е дѣйствителната вѣроятностъ, при която той ще се приключи въ края на бюджетното упражненіе. Защото не трѣбва да забравяме, че колкото и да е станало като традиция на Народнитѣ събрания, на камаритѣ, на различнитѣ парламенти, да гласуватъ, прѣди всичко, разходния бюджетъ, па тогава приходния, колкото и това да е единъ навикъ, отъ който и ние не можемъ да се отървемъ, и сѣ пакъ го слѣдваме тукъ, необходимо е, споредъ моитѣ схващания, при общитѣ дебати да се направятъ повече бѣлѣжки върху приходния бюджетъ, защото отъ него зависи дождъ можемъ и дождѣ трѣбва да се простираме, когато дойде работата до разходния бюджетъ. Ако ние имаме, както забѣлѣзахъ по-рано, едно засилено национално бѣстатство, народно стопанство, ако ние имаме доста богатства въ страната, тогазъ може да се приеме съображението, че ние трѣбва да разгледаме по-рано разходния бюджетъ и съобразно съ нуждитѣ да поискаме срѣдства отъ данѣкоплатцитѣ, тогазъ иди-дойди. Но при положението, въ което се намира България, особено при положението, въ което тя се намира при настоящата криза, менъ ми се струва, че най-правилно е становището, прѣдварително да се разгледа приходния бюджетъ, да се разгледатъ прихода-източникитѣ на държавното стопанство и тогава, съобразно съ тѣхъ, да се отива къмъ разходитѣ.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ констатирамъ, че ако г. министърътъ на финанситѣ бѣ приключилъ своя бюджетъ безъ никакви увеличения въ рамкитѣ на бюджета за 1914 г., въ своитѣ прѣдвидѣния той се самоизмамва съ около 15 милиона лева. Но както виждате, г. министърътъ, освѣнъ че турга единъ надутъ приходъ отъ 15 милиона лева въ своя бюджете-

топроектът, той, за да посрещне широко отворената държавна казна за разходите, се е замислил откъде ще покрие, мимо тѣзи 15 милиона лева, още други 23 милиона лева, които се искатъ отъ него. И въ своите думани, както идѣше да се заключи отъ неговите думи, тогава, „когато не е време, казва, за голѣми реформи и когато трѣбва бързо да се работи“, г. министърътъ на финансите се е спрѣлъ на двѣ пера, на два нови източника. Тѣзи нови източници сж, както ви е извѣстно, отъ износимите и отъ акциза върху виното. Той прѣдвижда да постигнатъ отъ акциза върху виното 8.000.000 л. и отъ вносимите $\frac{1}{2}\%$ — 14.000.000 л. Като прибавя тѣзи 22 милиона лева и като туря ония 15 милиона лева, за които азъ ви говорихъ, той казва: „Слава Богу, горѣ-долу приключихме бюджета“.

Г. г. народни прѣдставители! Необходимо е да се спремъ още нѣколко минути на въпроса, да-ли тази е единствената и най-целесъобразна реформа и, отъ друга страна, да-ли тя тъй леко може да се понесе отъ данъкоплатците и, отъ трета страна, да направимъ сметка, доколко тази реформа ще може еднакво или приблизително еднакво да се понесе отъ всички.

Д-ръ Н. Сакаровъ: То не е реформа, то е новъ товаръ.

М. Турлаковъ: То е негова реформа. Такива му сж реформите.

Д. Драгиевъ: Неговите реформи сж такива.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. финансовиятъ министъръ, като ни прѣдстави въ своето експозе, въ своето изложение причините, които сж го заставили за това, между другото казва така: „Нѣма други приходи, държавниятъ бюджетъ расте, нѣма другъ начинъ за намиране приходи, какво да се прави? Трѣбва да се замислимъ за увеличението на народното богатство — тамъ е, казва, спасението. Та, ще направите намаление тукъ или тамъ — искаше да каже — това сж празни работи; отъ туй нѣма да дойде нищо, ами да гледаме да засилимъ народното богатство“. Съгласенъ съмъ съ последната половина отъ заключението на г. министра на финансите, че дѣйствително трѣбва да гледаме да засилимъ народното богатство, народниятъ срѣдства, богатството на гражданите въ страната, да създадемъ такива законоположения, които да докаратъ богатства на гражданите въ страната, за да можемъ да имаме очи да искаме повече отъ тѣхъ. Въ туй отношение азъ съмъ съгласенъ съ г. министра на финансите. Но, г. г. народни прѣдставители, когато се запитаме, да-ли такава реформа, такива спасителни козове сж козоветъ, които ще спомогнатъ за засилването на народното богатство, за забогатяването на страната, ние щемъ-нѣщемъ трѣбва да си направимъ почалното заключение. Не, напротивъ, съ такива законоподателства, съ такива данѣци вмѣсто да засилимъ нѣкакво си народно богатство, ние, напротивъ, го спѣваме. Но въ какво се състои нововъведението или спасителниятъ козъ на г. министра на финансите? Г. министърътъ на финансите казва така: „Ние, като се замислихме откъде да вземемъ доходи, дойдохме до заключението, че българскиятъ народъ консумира отъ производството на виното и отъ онова, което се внася отъвън, около 1.256.000 хектолитри. На спирта, казва, турихме акцизъ, сега, казва, като не остава другадѣ къдѣ да се бутне, спираме се, казва, да обложимъ виното. И г. министърътъ на финансите, за да утѣши съкапъ себе си, за да утѣши насъ, на и българските граждани, на които ще легне този данѣкъ, благоволилъ въ своето изложение да каже така: (Чете) „Въ бюджетопроекта за 1915 г. прѣдвидѣхъ да постигнатъ отъ акцизъ върху мѣстното вино 8.000.000 л. или съ 2 милиона повече,

отколкото ще се добие съ облагането на цѣлото производство. Като знаемъ, че у насъ покрай натуралното вино се продава двойно повече количество“ — иска да каже, че има и вода, и водата ще облагаме — „добито било чрѣзъ разводняване виното и засилването му съ захаръ, било чрѣзъ други подправки, можемъ да очакваме, че сумата 8.000.000 л. сигурно ще постигнатъ при описване и облагане на всички нахоящи се вина въ страната“. Най-послѣ, г-да, г. министърътъ на финансите, като не се задоволява съ това утѣшение, по-нататѣтъ казва така: „Облагането на виното нѣма да падне особено тежко на бѣдното население и работниците“ — санкимъ недѣйте се кахъри вие, защото, казва, „последниятъ пиятъ прѣимуществено ракия, което питие е много повече обложено“. Той иска да каже: „Ние сега нѣма да обложимъ на нова сметка работниците, ние ще обложимъ богатите, тѣзи, които пиятъ виното“. Ако отидете, г-да, не само въ София, а въ което щете село, въ която щете кръчма, вие ще видите, че виното не го пиятъ и данѣкътъ, който г. министърътъ на финансите смѣта, че ще вземе отъ българското гражданство, нѣма да го вземе отъ гърба на състоятелните, ами ще го взематъ тѣкмо отъ гърба на тѣзи, за които той ни пусна тукъ двѣ-три лакърдии, за да ни утѣши.

К. Пастуховъ: Тукъ пиятъ малага и вермутъ.

М. Турлаковъ: Г. Пастуховъ вѣрно забѣлѣжи, че тукъ пиятъ малага и вермутъ.

П. Даскаловъ: И вие пиете ликьори, небойте се!

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Моята бѣлѣжка въ туй отношение бѣше съ цѣлъ да се види, колко е смѣшенъ мотивътъ, самоутѣшението на г. министра на финансите. Това, което прочетохъ отъ неговото изложение, не бѣше съ цѣлъ да го оборвамъ, защото то само по себе си се оборва — нѣма нужда да говоря по него. Моята бѣлѣжка имаше за цѣлъ да прѣминемъ по-нататѣкъ, да видимъ, на чий гърбъ ще падне дѣйствително новиятъ акцизъ върху виното, съ който г. министърътъ на финансите иска да захърпи бюджета си.

Д-ръ К. Провадалиевъ: Върху пияниците.

М. Турлаковъ: Ако този новъ акцизъ падне само върху пияниците, г. Провадалиевъ, поврага, да го оставимъ; но за нещастие този акцизъ, този данѣкъ не ще засегне само пияниците, ще засегне въ по-голѣмата частъ поредѣчното население, ще засегне малко нѣщо пияниците, а най-много развитието на новия поминѣкъ, който обѣщава ужъ едно добро бѣдѣщо на българското земледѣлско население, на българските граждани — ще засегне новото лозарство. Когато ще обложите виното съ новия акцизъ, когато вие вземете отъ земледѣлското население, отъ лозарите, отъ една страна, поземеленъ налогъ 3 л. на декаръ, вие, г. министре, направихте ли си сметка, колко лева акцизъ на виното ще се падне да вземете на декаръ върху тѣзи лозя? Азъ не вѣрвамъ да сте си направили тази сметка, защото отъ изложението се вижда, че вие набързо сте приключили тѣзи сметки. Направили сте си само сметка, че отъ 1.256.000 хектолитри вино по 5 ст. на литъръ, ще падне кожда приходъ на държавата, но вие не сте си направили сметка, кой ще плати този данѣкъ на държавата, на чий гърбъ ще легне той. Можехте много лесно да направите тази сметка. Ако ние, г. г. народни прѣдставители, имаме конкуренция на вътрѣшното производство на виното отъвън и ако напитѣ вина биеха външната конкуренция, отъ друга страна, ако нашите вина се харчеха навънъ и мо-

жеха да конкурират чуждитъ вина, тогазъ заключението на г. министра щѣше да бѣде право: че като обложи виното съ 5 ст. акцизъ на литъръ, ще събере този данѣкъ отъ чуждестраннитъ консоматори. По когато вие констатираше наредъ съ насъ, че не само туй производство не отива навънъ, че то се консомира вътрѣ въ България, ами напротивъ, малка частъ дохожда и отъ вънъ, то ще се съгласите съ мене, че тази консомация ще падне върху българското гражданство, и то ще понесе този данѣкъ. И когато си направите смѣтка по-нататъкъ, кой ще плати данѣка: да-ли тия, които пиятъ, или тѣзи, които произвеждатъ, то ще дойдете да се съгласите съ мене, че когато тази стока, този артикулъ се изнася на вътрѣшния пазаръ и не е достатъченъ да задоволява самъ той вътрѣшния пазаръ, ами дохожда още и отъ вънъ, ще се съгласите съ мене, че този данѣкъ ще падне главно на плещитъ на производителитъ, а и на консоматоритъ вътрѣ въ страната. Но, г. г. народни прѣдставители, какъвъ данѣкъ се явява акцизътъ за лозаритъ, какъвъ данѣкъ се пада на единъ декаръ американско подиовено лозе, сладостта на което мнозина отъ васъ, може би, не сж опитали. Азъ съмъ правилъ смѣтка и ако си направите смѣтка и вие, ще видите колко данѣкъ ще трѣбва да се плати на вложения капиталъ. Вие ще дойдете до едно съвсѣмъ печално заключение, и чисто и просто ще ви се види невѣроятно. Г. г. народни прѣдставители! По изчисленията на г. министра и по срѣдния доходъ отъ единъ декаръ американско лозе, който дава отъ 150 до 200 литри вино, при срѣдна реколта, при благоприятна година, като турите по 5 ст. на литъръ, вие можете да си направите заключение, че на единъ декаръ ви налагатъ новъ данѣкъ 10 л. и 3 л. отъ поземеленъ налогъ, всичко за единъ декаръ лозе ще плащате 13 л. най-малко.

Недѣлко Атанасовъ: Повече — 30 л.

М. Турлаковъ: Най-малко 13 л. Може да отиде и до 30 л. на добро лозе — това зависи отъ прихода, който то дава. На всѣки случай данѣкътъ се върти около 15 л. на декаръ. Да-ли тая мѣрка, да-ли този спасителенъ приходецъ, който г. министърътъ на финанситъ е благоволил да измисли, ще бѣде спасителенъ, да-ли ще помогне на българското лозарство, е въпросъ. Азъ отсега си правя заключение, че мнозина, които имаха ищахъ и меракъ да се заловятъ съ ново лозарство, ще благоволятъ малко да се откъснатъ отъ тая работа, и по този начинъ, ние, вмѣсто да засилимъ народното стопанство, вмѣсто да засилимъ поминъка на населението, идемъ тъкмо въ момента, когато се забѣлзватъ признаци за неговото развитие, да го посрѣщнемъ съ една мѣрка, която иде да го подкоси въ краката.

Х. Гендовичъ: Частъ е 8.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ се качихъ на тая трибуна въ 6 ч. и 20 м., слѣдователно имамъ на разположение още 20 м. да говоря.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Частъ е 8. Азъ ще моля г. г. народнитъ прѣдставители да се съгласятъ да чуемъ докрай г. Турлакова, който има да говори още 20 м.

Който сж съгласни да се продължи засѣданието до свършване рѣчта на г. Турлакова, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ казахъ, че акцизътъ на вината ще засегне най-вече производителитъ, но отъ малко-малко — това може да се констатира и не бива да се отказва — ще засегне отчасти и консоматоритъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Турлаковъ! Имате на разположение още 16 м.

М. Турлаковъ: Зная, азъ съмъ си измѣрилъ вѣрмето. — Ако по-големата частъ отъ акциза отидѣше на консоматоритъ, азъ пакъ бихъ се примирилъ съ тая спасителна реформа на г. министра на финанситъ. Но, както изтъкнахъ, азъ ида да констатирамъ, че тази мѣрка ще засегне повече производителитъ.

Д. Драгиевъ: Чрѣзъ търговцитъ ще засегне и консоматоритъ.

М. Турлаковъ: Именно, това казвамъ и азъ, че чрѣзъ търговцитъ ще засегне консоматоритъ, но повече ще засегне производителитъ.

Но, г. г. народни прѣдставители, ако това може да се констатира и твърди за акциза на виното, съвсѣмъ друго е положението, когато минемъ на другия източникъ, който г. министърътъ на финанситъ е изнамѣрилъ. Ако прѣминемъ на износнитъ мита, тамъ, г. г. народни прѣдставители, ще трѣбва да дойдемъ до печалното заключение, че този данѣкъ, отъ 14 милиона лева, ще легне изцѣло на плещитъ на българското земледѣлство. Не искамъ да изливамъ прѣдъ васъ въ туй отношение съ голи твърдения.

Г. г. народни прѣдставители! За да дойдемъ до това заключение, най-първо ние не трѣбва да забравимъ, че България е наистина земледѣлска страна; но, като земледѣлска страна, поставена въ сѣмейството на общото всесвѣтско земледѣлско производство, България е капка въ морето. Ако вие вземете да разгледате земледѣлската статистика, която издава международниятъ земледѣлски институтъ въ Римъ всѣка година и сравните земледѣлското производство на България съ всесвѣтското земледѣлско производство, вие дѣйствително ще дойдете до това заключение, което азъ ви казахъ: земледѣлското производство на България е капка въ морето на всесвѣтското тържище.

П. Даскаловъ: То е не само за земледѣлството; като сравните за всичко така ще излѣзе.

М. Турлаковъ: Щомъ това е така, онова, което ние ще изнесемъ навънъ, на всесвѣтското тържище, то ще трѣбва да конкурира онова, което изнасятъ много и много крупни земледѣлски страни, които се явяватъ на това тържище. Когато вие изнасяте български храни на европейския пазаръ, вие ще се срѣщате не само съ житнитъ произведения на една велика Русия, или на една Романия, която изнася двойно и тройно повече отъ насъ, но ще се срѣщате и съ житнитъ произведения на Аржентина, на Чили, на Сѣверна-Америка, на Австралия и на други страни. И когато вземете да изследвате икономически въпроса, какъ се регулиратъ цѣнитъ на всесвѣтския пазаръ, вие ще дойдете до заключение, че най-малка роля на туй тържище играе българското земледѣлско производство, затуй, защото не само че то е малко, не само че то е капка въ морето, но и затуй още, защото нашитъ храни, г-да, поради липса на законодателство, още не сж достигнали да си извоюватъ даже и онова име, което по право имъ се слѣдва; ние още нѣмаме законъ за прѣдотвратяване фалшификацията на хранитъ и у насъ още сж търговията на хранитъ се прави гръмни шанка. И като турите още и това, че ние нѣмаме покровителство на земледѣлското производство, за да излѣзе то на пазара чисто, такова, каквото излиза отъ производителитъ въ България, прибавете и неговата нищожностъ въ сравнение съ ония храни, които идатъ отъ голѣмитъ житни центрове въ свѣта, лесно е, г. г. народни прѣдставители, тогава да дойдете до заключение, че ролята на българскитъ зърнени храни на все-

свѣтския пазаръ е нула. Щомъ ти е нула, ти не е, слѣдователно, въ положение да регулира цѣнитѣ на всесвѣтския пазаръ; българското производство не може да повишава или намалява цѣнитѣ на този пазаръ; това зависи отъ произведенията на Аржентина, отъ произведенията на Русия, отъ произведенията на много други по-големи житни страни, отколкото България. Е, ще се съгласите въ такъвъ случай, че щомъ нашитѣ храни не могатъ да взематъ участие въ регулиране цѣнитѣ на зърненото производство на всесвѣтския пазаръ, тогазъ онова, съ което вие облагате земледѣлското население — 14-тѣ милиона — нѣма да ги понесатъ консоматоритѣ европейци, на които ние ще пратимъ хранитѣ си, а ще ги понесатъ българскитѣ производители, българскитѣ земледѣлци. Тѣй щото, освѣнъ ония 8 милиона лева, съ които вие облагате земледѣлското население, като прибавите и 14-тѣ милиона, съ тази Вана реформа, г. министре, идете да обложите съ двоенъ данъкъ българското земледѣлско население, отколкото то сега плаща.

Д. Драгиевъ: Той ще имъ даде пенсия.

М. Турлаковъ: Вижда се, че съ тѣзи голѣми обѣщания за пенсия на прѣстарѣлитѣ земледѣлци, както забѣлѣжи г. Драгиевъ, вие искате да имъ се отпилатите.

Министъръ Д. Тончевъ: И сега се занимавамъ съ този въпросъ.

М. Турлаковъ: Дано не сте се отказали отъ тази реформа, но дано тя бѣде по-щастлива. — Но, г. г. народни прѣдставители, азъ, като изтъквамъ това и като смѣтамъ, че никой отъ васъ не ще отрече, че дѣйствително този данъкъ отъ 14 милиона лева, покрай ония 8 милиона лева, съ които г. министърътъ на финанситѣ е благоволилъ да прѣднамѣри да обложи българското земледѣлско население, ще се понесе единствено отъ производителитѣ, а не отъ консоматоритѣ европейци, дѣто ще занесемъ зърненитѣ храни, ще искамъ да констатирамъ по-нататъкъ още едно съображение, поради което ще трѣбва да се противопоставимъ противъ тази реформа, противъ този източникъ на данѣци, който ни прѣдлага г. министърътъ на финанситѣ.

А. Ботевъ: И то по най-спергиченъ начинъ.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Вамъ ви е извѣстно, че производството, въ който щете помислѣтъ, въ който щете клонѣтъ отъ народното стопанство добива своето значение и възнаграждава своя производителъ главно, доколкото туй производство се намира по-близо до пазара и по-близо до съобщенията за износъ. Вие можете да изкарате въ Къзълагашката околия 100 хектолитра жито, азъ мога да изкарамъ въ района на Старозагорското градско землище 100 хектолитри; смѣтате ли, че ще бждатъ еднакви нашитѣ доходи, ако смѣтате даже, че нашитѣ разходи ще бждатъ еднакви? Съвсѣмъ не, г. г. народни прѣдставители. Да се изкаратъ 100 хектолитра жито отъ Къзълагашката околия или отъ една околия, какъвато е, напр., южния край на Орѣховската околия, отстранена отъ Дунава, отстранена отъ желѣзнопътнитѣ съобщения, не е все еднакво, ако изкарате същото това жито отъ околността на София, отъ околността на Пловдивъ, или ако щете, отъ околността на Стара-Загора. Разликата е грамадна. Тая разлика можете да си обясните още съ слѣдното съображение. Вамъ е извѣстно, че като се затвориша границитѣ на България, вслѣдствие на общоевропейската война, по едно време тукъ, въ София, 100-тѣ яйца станаха 2-50 л.

Нѣкой отъ дѣсницата: Сега сж 7 за 1 л.

М. Турлаковъ: Ще дойда и до това положение. Знаете ли, колко време трая тая цѣна въ крайнитѣ, затѣпени околии на България? Азъ зная. Азъ, като имахъ познания и свои хора изъ тия околии, благоволихъ да си купя отъ едно мѣсто яйца и забѣлѣзахъ, че макаръ тукъ, въ София, този фазисъ въ цѣнитѣ на яйцата да бѣше миналъ, тамъ яйцата продължаваха още да се продаватъ 100-тѣ по 2-50 л.

Нѣкой отъ дѣсницата: Кждѣ?

М. Турлаковъ: Това положение бѣше въ Казълагашката околия, кждѣто цѣнитѣ още не бѣха покачени. — Азъ искамъ, г. г. народни прѣдставители, да ви констатирамъ слѣдующето: когато тукъ, въ околноститѣ на София, вслѣдствие на затварянето на границата, износътъ на яйцата се спрѣ и туй положение трая 10—15 дена, въ крайщата на България туй положение трая около 2 мѣсеца, заради туй, защото се мина доста време, докато хората, производителитѣ, разбератъ какво е положението на границата, какво е положението на този артикулъ по отношение на износа. Пъкъ и разнитѣ посрѣдници сж експлоатирани съ тѣзи цѣни, като дълго време сж оставили производителитѣ въ заблуждение, че нѣма никакъвъ износъ, макаръ че сетиъ, по едно време, се даде ужъ възможностъ на износъ. По едно време цѣната на яйцата тукъ, въ София, достигна 3 яйца за 2 гроша или 3 яйца за 40 ст. Г. г. народни прѣдставители! Това е за единъ артикулъ, каквито сж яйцата, за които сѣ пакъ може да се намѣри колай да се изпесатъ тамъ, дѣто се намѣри пазаръ — и въ кално, и въ сухо, и въ студено, и въ топло време. Обаче, това не може да се каже за зърненитѣ храни, за главното производство, което ще дава 14-тѣ милиона лева на г. министра. Знаете ли, г. министре, че ние имаме околии, въ които хората, като събератъ хранитѣ си, складираатъ ги до края на м. септемврий въ своитѣ хамбарчета и чакатъ на октомврий, на януарий, не прѣзъ зимата, когато има повишение на цѣнитѣ, но чакатъ да дойде пролѣтъ, да се стопятъ снѣговетѣ, да се отворятъ пшенищата, за да отидатъ, вмѣсто на нивата да оратъ, въ града да изнесатъ своитѣ произведения. Азъ обръщамъ вашето внимание на този въпросъ главно по слѣдующето съображение. Когато облагате съ единъ поземеленъ налогъ земледѣлското население, при разпрѣдѣлението, при разхвърлянето на окладитѣ, финансовитѣ власти, фискалътъ, икономиститѣ въ страната не забравятъ да взематъ въ съображение редъ условия, отъ които се обуславятъ приходитѣ на единъ члѣкъ въ дадено производство. Когато разхвърлятъ окладитѣ върху населението на една Къзълагашка околия, на една Орѣховска околия или други околии, или околийски центрове, не забравятъ да видятъ, доколко тия околии сж близки до пазаритѣ и до пътнитѣ съобщения и съобразно съ това разхвърлятъ окладитѣ върху околнитѣ, околийскитѣ размѣтателни комисии правятъ размѣтането на сумитѣ върху общинитѣ. Вие, обаче, идете да облагате хранитѣ, производството на селянитѣ отъ най-отдалечения край, напр., отъ Къзълагашката околия тѣй, както облагате хранитѣ на селянитѣ отъ околноститѣ на София или на земледѣлцитѣ отъ града София, или на земледѣлцитѣ отъ Пловдивъ, отъ Стара-Загора или отъ околноститѣ на тия градове, или пъкъ на земледѣлци, които се намиратъ при центрове до желѣзнопътнитѣ станции. Ето защо, азъ смѣтамъ, че този данъкъ не само е единъ новъ данъкъ, който ще легне върху плещитѣ на българското земледѣлско население, като единъ голѣмъ товаръ, но той и въ това отношение, което ви изтъквамъ напоследѣкъ, се явява крайно несправедливъ и ще се понесе отъ единъ производителъ съ тежестъ 50 или 100%, а отъ

други наполовина. По тия съображения ние се обявяваме най-енергично, както противъ акциза на виното въ такива едни размѣри, тъй също и противъ износнитѣ мита върху хранитѣ. Ние обръщаме вниманието на г. министра на финанситѣ, че не е само този източникътъ, съ който може да посрѣдне, да свърже крайщата на бюджета за 1915 г. Г. министърътъ на финанситѣ не се е погрижилъ да се замисли, да погледне по-широко и да види дали нѣма други слоеве, които въ тоя моментъ могатъ да бждатъ обложени.

К. Пастуховъ: Напр., прѣдприемачитѣ.

М. Турлаковъ: Азъ ще спомена само една-двѣ дреболии, а вие сте длъжни по-нататъкъ да се замислите по-широко, защото, ако бѣхъ на вашето мѣсто, тогава щѣхъ да бжда длъженъ да ви позная по-нашироко.

Г. г. народни прѣдставители! Вамъ е извѣстно, че въ всяка една страна, дѣто прониква културата, се констатира едно явление. Това явление е натрупването на голѣми богатства и затѣването въ дълбока сиромашия. Г. г. народни прѣдставители! Вие знаете — нѣма нужда да ви казвамъ — че, както тукъ въ София, тъй и въ голѣмитѣ центрове на страната — отдовѣ тукъ го изтъкнаха — въ банкитѣ вече се внасятъ доходи отъ налични суми. Това показва, че има натрупани извѣстни богатства на нѣкои мѣста.

П. Даскаловъ: Направихте ли смѣта, отъ какъ сѣ тия доходи? Тѣ сѣ повече отъ селата.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако има едно занятие, което не го засѣга нито война, нито вашия законъ за мораториума, нито кризата отъ войната, това е, ако щете да знаете, банкерското занятие. Слава Богу, въ България банкитѣ и капиталиститѣ се понаведиха тукъ-тамъ — вие това не ги отричате. Помислихте ли, г. министре на финанситѣ, прѣди да намислите такава реформа, съ която да натоварите долнитѣ слоеве отъ българското гражданство съ нови извънредни разходи, да накарате тия банкери, които иматъ богатства вложени въ банки и въ грамадни здания да почувствуватъ нѣкаква тежестъ? Обложихте ли тѣхъ? Съ какво обложихте г. Гендовича, който строи едно здание отъ половина милионъ лева? (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ)

Х. Гендовичъ: Азъ плащамъ, ами ти какво плащашъ?

М. Турлаковъ: Азъ ще ти кажа — върху каквото имамъ, плащамъ.

Помислихте ли, г. министре, да видите, доколко вие сте обложили съ данѣкъ голѣмитѣ, едритѣ търговци, които тукъ търгуватъ чисто и просто съдишкомъ, тъй да се каже, които съ едно прѣхвърляне на едно здание — да го купи и прѣхвърли на друго — печелятъ десетки хиляди лева? Помислихте ли вие да измѣните закона за нотариуситѣ по отношение митата, които се плащатъ и да прѣдвидите извѣстни глоби за укривателитѣ? Азъ мога да ви гарантирамъ, че ако вие прѣдложите такава измѣнение на този законъ и дадете възможностъ да се заинтересуватъ много хора и да бждатъ отхвърляни тѣзи укрива-

тели на ония заобикаляния на закона, които се правятъ, азъ ви гарантирамъ, че вие ще получите въ годината само отъ такива продажби милионъ и половина лева.

Министъръ Д. Тончевъ: Това е вѣрно.

М. Турлаковъ: Слѣдъ туй питамъ ви, помислихте ли вие що-годи да увеличите процентно поне съ нѣщо — ако не изнамѣрите нѣкаква ново размѣтане — облагането на тия различни банкери, на тия различни банки и капитали въ банкитѣ? За тѣхъ слава Богу никаква криза нѣма, мораториумъ не ги засѣга, отъ лихви не ги лишава. Ето ви два източника.

К. Пастуховъ: Ами доставчицитѣ на държавата?

М. Турлаковъ: И за доставчицитѣ и прѣдприемачитѣ така също нищо не сте помислили.

Азъ изпълнихъ своето обѣщание. Азъ ви посочихъ двѣ пера, а вие ако имате желание да бждете дѣйствителенъ министъръ на България, на цѣлата страна, и еднакво да гледате на цѣлото гражданство, вие трѣбваше да попълните вашитѣ нови източници, съ които искате да закрѣпите държавния бюджетъ, да му свържете крайщата, трѣбваше да гледате да засегнете не само онѣзи, които сѣ били товарени винаги, а поне и другитѣ, които досега по-лекичко понасяха тежеститѣ, или поне, ако ще хвърляте тежестъ, хвърляйте ги на всички слоеве, на всички класи отъ обществото — както се изразяватъ другаритѣ отъ лѣвицата, а не както вие сте се ограничили само съ едно съсловие, което е наистина мнозинството, но което всѣки пътъ е теглило — все отъ браншѣния човалъ, тупай и тупай, защото той е наученъ да чуца. (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ)

Г. г. народни прѣдставители! Азъ, прочее, завършвамъ своята рѣчь. Останахъ вѣренъ на обѣщанието си да завърша точно въ врѣме, което ми позволява правилникътъ. Привличамъ, прочее, вашето внимание върху това, което се разисква тукъ. Маркаръ да сме прѣдставители отъ различни партийни групировки, не бива да забравяме, че изъ пѣтя, изъ който е втрѣхла България, не може да се продължава да се върви. Г. министърътъ ни утѣшаваше, когато да завърши своето експозе, че това е врѣмenna мѣрка. Ние, обаче, знаемъ, животътъ ни учи, че врѣмennитѣ мѣрки ставатъ постоянни. И самъ той дори си направи заключение, като каза: „Едно перо като го запишешъ веднѣжъ въ бюджета, мѣчно можешъ го отписа. Прочее, гледайте да не дойдемъ дотамъ, че сѣ тѣзи реформи, които ще ни се наложатъ, съ дефицититѣ, които ще дойдатъ за България и които г. министърътъ искаше да лѣкува съ данѣки, отколкото съ бюджета, да не бжде късно, гледайте вашитѣ реформи да не докаратъ нѣкоя пакостъ на страната. (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ)

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Съгласно взетото рѣшение отъ Народното събрание, прѣдлагамъ да вдигнемъ засѣданието.

Идущото засѣдание, съгласно правилника, ще бжде въ петѣкъ, 2 ч. послѣ обѣдъ, съ сѣщия дневенъ редъ, както днесъ.

Засѣданието се закрива.

(Закрито въ 8 ч. 20 м. вечерята)

Прѣседателствующи подпрѣседатели: { Д-ръ С. Иванчовъ.
Д-ръ И. Момчиловъ.

Секретаръ: М. Зелковъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Рѣлжбовъ,